

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут публічного управління
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

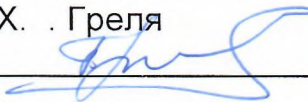
ГРЕЛЯ Христина Анатоліївна

**Модернізація інструментарію регіональної
екологічної політики. / Modernization of regional
ecology policy tools**

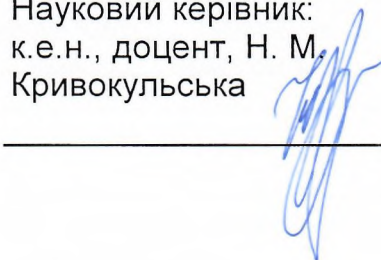
спеціальність: 281 - Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма - Державна служба

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ДСПУАзм-21
Х. . Греля

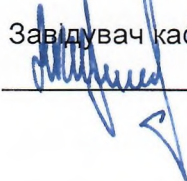
Науковий керівник:
к.е.н., доцент, Н. М.
Кривокульська

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"28" листопада 2022 р.

Завідувач кафедри

М. М. Шкільняк

ТЕРНОПІЛЬ - 2022

Зміст

Вступ	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАВОВІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТРУМЕНТАРІЮ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	7
1.1. Завдання та зміст проведення регіональної екологічної політики	7
1.2. Інструменти реалізації регіональної екологічної політики	11
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЧИННИЙ ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТРУМЕНТАРІЮ	21
2.1. Аналіз організаційно-функціонального супроводу здійснення регіональної політики	21
2.2. Оцінка чинного інструментарію регіональної екологічної політики	29
2.3. Аналіз інформаційно-комунікаційного супроводу системи еколого- економічного управління розвитком досліджуваного регіону та її реформування	41
Висновок до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РЕАЛІЗАЦІЄЮ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЄЮ ЇЇ ІНСТРУМЕНТАРІЮ	48
3.1. Вдосконалення організаційно-функціонального супроводу проведення регіональної політики	48
3.2. Напрями модернізації регіональної екологічної політики та її інструментарію в умовах війни та післявоєнної відбудови	52

Висновки до розділу 3	56
Висновки	57
Список використаних джерел.....	60

Вступ

Актуальність проблеми. Угода про асоціацію норм Українського законодавства відкриває нові перспективи соціального та економічного розвитку та ставить перед нами нові виклики у сфері модернізації інструментарію регіональної екологічної політики. На законодавчому рівні необхідно узгодження національної стратегії розвитку із вимогами європейських стандартів та вимогами міжнародних зобов'язань України, зокрема в екологічній сфері.

У сучасних умовах цей процес ускладнюється, як глобальними екологічними загрозами, так і загрозами, що виникли в наслідок збройної агресії та розгортання та території нашої держави повномасштабних бойових дій.

Тому необхідно проаналізувати формування та реалізацію стратегії сталого розвитку України в сучасних умовах не тільки для гармонійного розвитку, людства та екології а й до виживання.

Вирішення цих проблем повинно зосередитись на загальних процесах техносферизації господарської діяльності із збереженням екологічної безпеки на загальному та регіональному рівнях, вдосконалення інструментарію проведення саме регіональної екологічної політики та її інструментарію та також покращення співпраці між державним та приватним сектором.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Проблема реформування екологічної регіональної політики досліджена багатьма вітчизняними науковцями, зокрема: В.Авер'янова, П.Біленчука, В.Борденюка, В.Вакуленка, В.Кравченка, М.Корнієнка, Н.Кривокульської, Н.Нижник. Дослідженням правових аспектів питання реформування управління у галузі використання і охорони природних ресурсів займалися також вітчизняні та зарубіжні вчені: Г.Атаманчук, Б.Гурне, О.Машков, Н.Нижник, А.Рябчиков, В.Цветков, В.Шевчук, у тому числі відомі вчені-правознавці у галузі екологічного права: В.Андрейцев, С.Кравченко,

Ю.Шемшученко та інші. У своїх роботах вони висвітлювали окремі аспекти реформування галузі охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Однак, специфіка Тернопільського регіону і необхідність напрацювання адаптованих до сучасних умов пропозицій щодо вдосконалення механізму реформування системи еколого-економічного управління розвитком Тернопільського регіону посилюють актуальність теми роботи, обумовлюють постановку її мети і визначення завдань.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є аналіз та формування теоретичних положень модернізації регіональної політики та її інструментарію, вдосконалення чинної системи екологічного розвитку управління Тернопільського регіону

Завданнями випускної кваліфікаційної роботи є:

- проаналізувати об'єктивну потребу реформування екологічного управління на національному та державному рівнях;
- дослідити правові основи еколого-економічного управління;
- проаналізувати функціональне та організаційне навантаження на еколого-економічне управління тернопільського регіону та його реформування;
- здійснити оцінку чинного інструментарію системи еколого-економічного розвитку тернопільського регіону;
- дослідити інформаційно-комунікаційний супровід еколого-економічного управління розвитком Тернопільського регіону на базі державної екологічної інспекції у тернопільській області;
- сформувати пропозиції вдосконалення чинного інструментарію проведення регіональної екологічної політики;
- запропонувати шляхи вдосконалення регіональної екологічної політики шляхом залучення громадськості

- проаналізувати модель розвитку екологічної політики у післявоєнний час за принципом державно-правового партнерства.

Об'єктом дослідження реформування системи екологічної політики Тернопільського регіону.

Предметом дослідження є механізми та інструменти реформування екологічної політики Тернопільського регіону

Теоретична новизна випускної кваліфікаційної роботи полягає в розвитку теоретичних положень щодо формування а вдосконалення механізму реформування екологічної регіональної політики

Практична значущість одержаних результатів полягає у тому, що розроблені у роботі теоретичні положення та практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму реформування системи еколого-економічного управління розвитком Тернопільського регіону можуть бути використані у практичній роботі територіальних органів екологічного управління і контролю, інших органів державної влади, громадських організацій, територіальних громад, суб'єктів господарювання, які беруть участь у здійсненні регіональної екологічної політики.

Апробація.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота розміщена на 69 сторінках, включає три розділи, список використаних джерел із 62 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАВОВІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТРУМЕНТАРІЮ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Завдання та зміст проведення регіональної екологічної політики

У контексті євроінтеграційних процесів в Україні та децентралізації державного управління, підвищується роль місцевого самоврядування, та відповідно і формування якісно нової регіональної екологічної політики на засадах сталого розвитку регіонів. Це обумовлено тим, що такий розвиток повинен здійснюватися знизу вгору, тобто від конкретної громади і регіону до державного та міжнародного рівня.

Реалізація регіональної екологічної політики спрямована на покращення якості життя та довкілля окремого регіону без загрози його погіршення в інших регіонах; підтримку екосистеми в межах регіону; створення умов для покращення екологічного – економічної безпеки та забезпечення ефективної державної підтримки екосистеми в межах регіону та відповідно реалізації регіональної екологічної політики.

Конституційним обов'язком держави є забезпечення екологічної рівноваги та екологічної безпеки країни та окремих регіонів, який здійснюється за допомогою комплексу заходів: економічних, адміністративних, правових та екологічних з врахуванням міжнародних та європейських стандартів. Реалізація таких заходів повинна відбуватися в різних напрямках та на всіх рівнях публічного управління і реалізації екологічної політики (державному, регіональному та місцевому) та загалом може бути віднесено до поняття екологічної політики.

Відповідно до норм українського законодавства, «екологічна політика – це система специфічних політичних, економічних, юридичних та інших заходів, що вживаються державою для управління екологічною ситуацією, забезпечення раціонального використання природних ресурсів на території України та

забезпечення гармонійного, динамічно збалансованого розвитку економіки, суспільства та покращення стану довкілля» [52].

А відповідно до Закону України «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року» «метою екологічної політики є досягнення задовільного стану навколишнього природного середовища шляхом впровадження екосистемного підходу у всі напрямки соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на безпечне навколишнє середовище, впровадження збалансованого природокористування, збереження відновлення природних ресурсів.» [52].

Проаналізувавши дане визначення та мету проведення екологічної політики М. Андрієнко зазначає наступне «регіональна екологічна політика держави є органічною складовою національної екологічної політики, механізмів, спрямованих на стимулювання розвитку регіону, які спираються переважно на регулятивне екологічне національне й міжгалузеве законодавство, стандарти і норми» [2].

Проведення регіональної екологічної політики можна розділити на етапи (рис. 1. 1.)

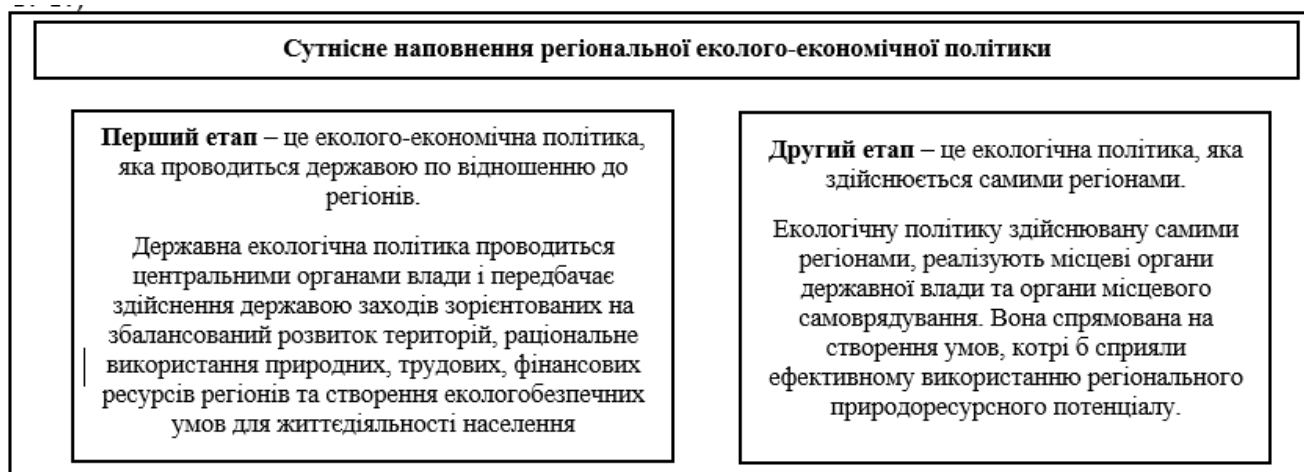

Рис. 1.1. Сутнісне наповнення регіональної еколого-економічної політики[19]
Сформовано на основі джерела [19].

«Комплекс заходів природоохоронного характеру у складі екологоекономічної політики формується у кожній адміністративно-територіальній одиниці. Однак, основним типом регіону, на прикладі якого слід розглядати склад і функції такого комплексу, є область, як адміністративно визначена, замкнута відтворювальна система, де є значні ресурсні можливості для покращення її екологічного стану та реалізації природоохоронних заходів. Регіональні підсистеми нижчого рівня (район, місто, село) мають обмежену ресурсну базу та можливості здійснення заходів екологічного характеру, що передбачає їх розгляд, як основи територіальної структуризації системи природоохоронної діяльності (місцева підсистема)» [6].

Регіональна екологічна політика на місцях реалізується такими системами: системою місцевих рад та їх виконавчих органів, системою місцевих державних адміністрацій та системою територіальних органів у сфері екологічного управління. Суб'єкти систем, наділені відповідно до законодавства та своїх положень, в межах своїх відомчих територій широким колом повноважень у сфері екологічного управління та взаємодіють між собою на засадах координації та субординації.

Функції екологічної політики на регіональному рівні окреслені на (рис. 1.2.)

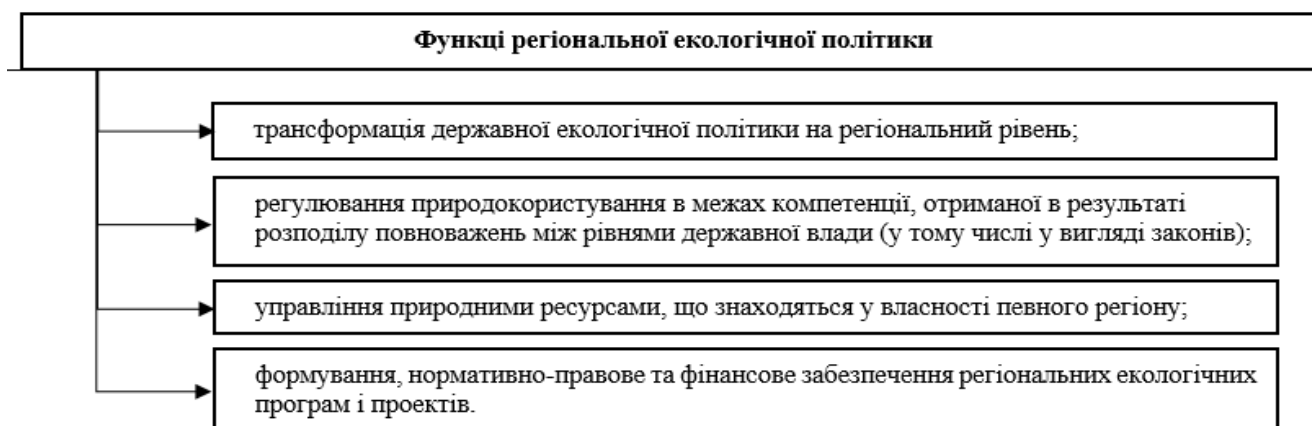

Рис.1.2. Функції регіональної екологічної політики

Сформовано автором самостійно

Проаналізувавши мету та основні функції регіональної екологічної політики, можна сформулювати її основні завдання. І. Драган зазначає, «пріоритетні завдання державного регулювання екологічної політики в регіонах, якими є: виконання потреб національної економіки нашої країни у різних видах природних ресурсів за використання їх комплексного та раціонального застосування; здійснення превентивних заходів для охорони й відтворення природних ресурсів, як компонентів довкілля; забезпечення відповідної системи комплексного моніторингу стану природних ресурсів; вдосконалення нормативно-правових і соціально-економічних механізмів державного регулювання у сфері розробки, відтворення, раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища» [1].

Виконня зазначених завдань потребує реформування національної екологічної політики з урахуванням соціального, екологічного та економічного розвитку регіональної політики. Такі зміни повинні базуватися, як на нормах міжнародного екологічного законодавства так і на стратегіях сталого розвитку регіонів, а також реформування інших галузей суспільно-господарського функціонування держави та регіонів.

Завдання регіональної екологічної політики систематизовані в таблиці (рис. 1.3.)

Завдання регіональної екологічної політики
розроблення та виконання середньострокових регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища як основного інструменту реалізації національної екологічної політики на регіональному рівні;
врахування положень нової державної екологічної політики в рамках розробки програм соціального та економічного розвитку та поступової трансформації їх в програми соціального, економічного та екологічного розвитку;
впровадження екологічної складової в стратегічні документи розвитку міст та регіонів, урахування вимог Ольборзької хартії під час проведення оцінки регіональних програм соціального та економічного розвитку, перегляд до 2020 року генеральних планів розвитку великих міст з метою імплементації положень зазначених міжнародних документів;

Продовження рис. 1.3.

розвиток партнерства «громадськість — влада — бізнес» на регіональному рівні з метою забезпечення до 2020 року соціальних та екологічних стандартів екологічно безпечного проживання населення;
зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище, припинення руйнування навколишнього природного середовища у межах міст, підвищення показників озеленення та територій зелених насаджень загального користування, зниження до 2020 року рівня забруднення атмосферного повітря, водойм, шумового та електромагнітного забруднення;
більш ефективно використовувати економічні інструменти поліпшення стану та охорони навколишнього природного середовища на всіх ієрархічних рівнях;
реформувати інституціональну базу охорони навколишнього середовища й управління природними ресурсами;
постійно впроваджувати політику попередження забруднень і оздоровлення довкілля як у масштабі держави, так і окремо взятих регіонів.

Рис. 1.3. Завдання регіональної екологічної політики [19].

Сформовано на основі джерела [19].

Отже, саме регіональний рівень є ключовим для ідентифікації та розв'язання багатьох проблем, адже саме тут перехрещуються загальнодержавні інтереси з територіальною специфікою та ресурсними і безпековими обмеженнями розвитку [3]. Крім того, як засвідчує існуючий науковий досвід, численні проблеми соціально-економічного та екологічного характеру виникають передусім на регіональному рівні і тільки згодом набувають національного та, як наслідок, світового масштабу [4, с. 151]. Його значущість зростає в умовах децентралізації управління та підвищення ролі соціально-економічного розвитку регіонів. У зв'язку з цим в умовах трансформації економічної системи виникає потреба у розробці нової державної екополітики на різних рівнях управління.

1.2. Інструменти реалізації регіональної екологічної політики

Сьогодні в умовах глобальних загроз екосистемі необхідне формування ефективної екологічної політики, як на державному, так і на регіональному рівні. Для реалізації цього процесу необхідна плідна співпраця держави, приватно – комерційного та громадського секторів. Тому, під час реформування системи

державного управління важливим є сталий розвиток, з обов'язковим врахуванням еколого-безпечної складової, а також розроблення ефективних механізмів та інструментів реалізації державної екологічної політики.

Зарубіжна практика свідчить, що імплементація природоохоронного курсу потребує ефективного використання форм державного впливу, які лежать в основі поділу методів державного регулювання на методи прямого і непрямого впливу. «Система засобів державного впливу на здійснення природоохоронної діяльності в Україні може бути класифікована за критерієм меж та характеру втручання держави в її здійснення наступним чином» [8; 30]

Екологічні інструменти виступають, як група інструментів державного регулювання екологічної сфери за допомогою еколого-економічних важелів. Основні інструменти реалізації екологічної політики нами самостійно окреслені на рис. 1.4.

Рис.1.4. Інструменти реалізації екологічної політики

Сформовано автором самостійно

«Екологічні інструменти повинні забезпечити інтеграцію екологічної та економічної політики з наявними екологічними проблемами за допомогою: якісного коригування ринку, ефективної та цілеспрямованої мінімізації витрат; гнучкості та неординарності; пристосованості до змін та обставин» [5].

Підходи науковців до трактування поняття «інструментів екологічної політики»
рис. 1.5.

Автор поняття «інструментів екологічної політики»	Зміст (визначення)
Є. Хлобистова	Економічними інструментами екологічної політики є комплекс організаційних, нормативних та правових заходів, спрямованих на оптимальну взаємодію економіки та навколишнього середовища щодо людини. Іншими словами, це система державного стимулювання, попередження та обмеження різноманітних видів діяльності, пов'язаної з небезпечним для людини впливом на навколишнє середовище.
О. Пирікова	Еколого-економічні інструменти – це насамперед заходи, що використовують ринкові механізми для досягнення поставлених цілей, призначені для направлення діяльності економічних суб'єктів в екологічно сприятливому напрямку шляхом впливу на витрати і вигоди наявних в їх розпорядженні різних альтернатив поведінки.
С. Домбровська,	Економічним інструментом державного управління у сфері безпеки соціально-еколого-економічних систем України розуміють економіко-правовий інститут, який містить сукупність правових норм й економічних законів, що регулюють умови та порядок акумулювання грошових коштів у вигляді плати за природокористування та забруднення навколишнього природного середовища, фінансування природоохоронних заходів й економічного стимулювання суб'єктів господарювання шляхом застосування податкових та інших пільг.
В. Березіна	Економічні інструменти – важлива група інструментів реалізації екологічної політики. Їх використання забезпечує зміну поведінки суб'єктів господарювання за рахунок переведення зовнішніх витрат від руйнування або виснаження об'єктів довкілля в категорію внутрішніх витрат і зміни набору та структури стимулів для цих суб'єктів. Ключовою роллю економічних інструментів є те, що саме через них відбувається вплив на мотивацію діяльності суб'єктів господарювання, їх економічні інтереси.

Примітка. Сформовано на основі джерела [24].

Проаналізувавши трактування поняття інструментів екологічної політики, можна виокремити їх основні положення наступне:

1. По-перше, теоретичною основою реалізації таких інструментів є ідея зовнішніх економічних витрат, що проявляється в негативному впливі виробництва і споживання на екосистему.

2. По-друге, інструменти спрямовані на охорону та економічно-раціональне використання навколишнього природного середовища.
3. По-третє, практичне застосування екологічних інструментів проявляється через принципи «забруднювач платить та «користувач платить»
4. По-четверте, такі інструменти забезпечують розвиток «зееної економіки»- рішійна сила сталого розвитку.

А. Оманов систематизував інструменти екологічної політики таким чином рис.

1.6.

Назва інструменту реалізації екологічної політики	Коротка характеристика
екологічні платежі та оподаткування	система платежів за природокористування, до якої відносять платежі за використання природних ресурсів, забруднення довкілля і розміщення відходів
фінансування та кредитування	створення природоохоронних (екологічних) фондів, які мають незалежні від державного бюджету джерела фінансування на покриття природоохоронних потреб і призначаються для підсилення
система фінансово-правового стимулювання природоохоронної діяльності	до неї належать податки та податкові пільги; коригування платежів, надання пільгових кредитів і субсидій, а також установлення заохочувальних цін і надбавок на екологічну продукцію
економічні важелі регулювання ресурсовикористання	формування та розподіл рентного доходу, тісно пов'язаного з екологічним оподаткуванням
екологічне страхування	механізм забезпечення екологічної безпеки держави, який є ефективним напрямком вирішення екологічних проблем і потужним фінансовим механізмом, що регулює проблемні питання охорони навколишнього середовища
екологічне страхування	механізм забезпечення екологічної безпеки держави, який є ефективним напрямком вирішення екологічних проблем і потужним фінансовим механізмом, що регулює проблемні питання охорони навколишнього середовища

Сформовано на основі джерела [18].

Виходячи з наведеного виділимо дві основні групи інструментів реалізації регіональної екологічної політики рис. 1.7.

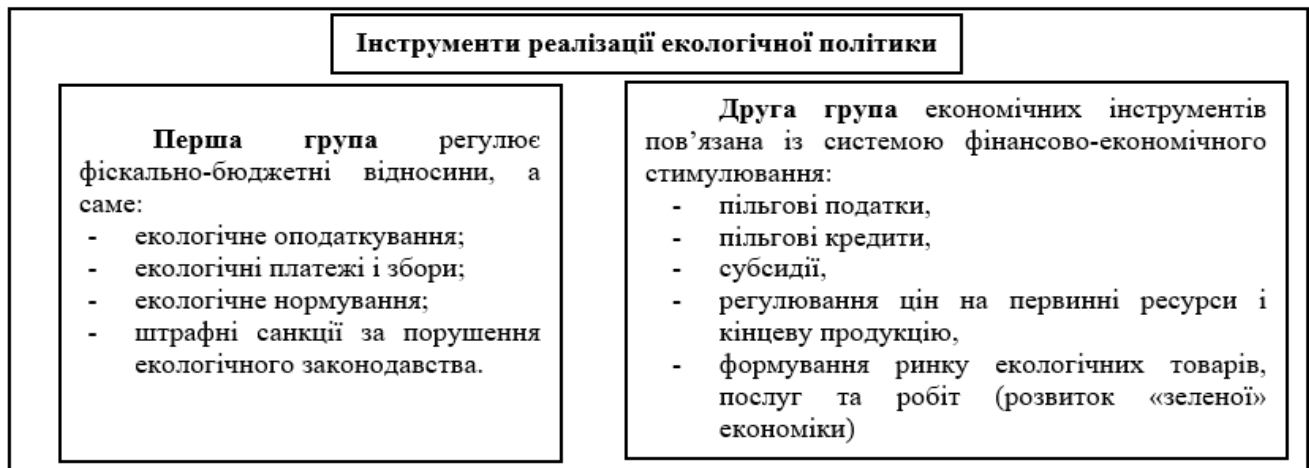

Рис.1.7. Інструменти реалізації екологічної політики

Сформовано автором самостійно

Детальніше розглянемо деякі з наведених на рис. 1.6. екологічні інструменти.

Екологічне оподаткування є одним із дієвих екологічних інструментів, та віднесене до першої групи. Оскільки в Україні з 2011 року введено екологічний податок та відповідно до ст. 14.1.57. Податкового кодексу України – це «загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів» [23]. Складниками екологічного податку є «податок за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення; податок за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин пересувними джерелами забруднення; податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти; податок за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах; податок за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені); податок за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензій строк» [23].

Чинним законодавством України також передбачено такий інструмент реалізації екологічної політики, як системи стандартів і нормативів у сфері охорони

навколишнього природного середовища. Відповідно до якої на законодавчому рівні чітко встановлено гранично допустимі масштаби впливу забруднюючих чинників на довкілля, що в свою чергу забезпечує екологічну безпеку та збереження генофонду, раціональне використання природних ресурсів та їх відтворення в умовах сталого розвитку.

Згідно з Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» «система екологічних нормативів містить: нормативи, що встановлюють гранично допустимі викиди та скиди у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин; нормативи, що встановлюють рівні допустимого шкідливого впливу на нього фізичних і біологічних факторів; нормативи використання природних ресурсів; нормативи гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі (ГДК); інші екологічні нормативи» [42].

Друга група екологічних інструментів нами сформована за принципом фінансово-економічного стимулювання та фінансово-кредитного механізму.

Важливим аспектом в стимулюванні раціонального природокористування, є фінансово-кредитний механізм, інструменти якого систематизовані на рис. 1.8.

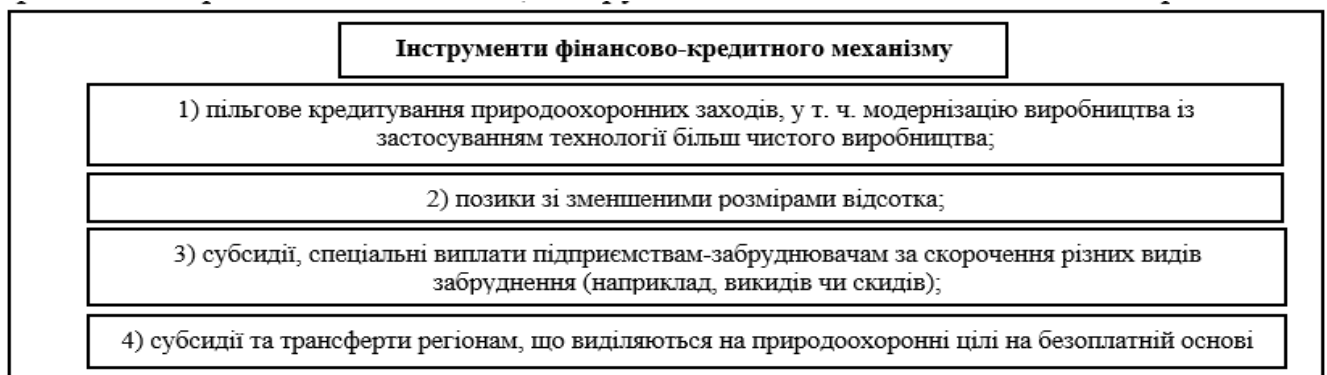

Рис.1.8. Інструменти фінансово-кредитного механізму

Сформовано автором самостійно

Відповідно до засад пільгового кредитування, кредити надаються з бюджету на природоохоронні цілі, також передбачено можливе залучення банківського

кредитування. Перевагою, в даному випадку, є саме банківське кредитування, оскільки воно забезпечує дотривання принципів платності та перевіряння, що в свою чергу виступає гарантією цільового використання кредитних коштів та швидку реалізацію природоохоронних заходів. Держава а свою чергу стимулює банки до здійснення такої діяльності шляхом надання банку-кредитору податкових пільг.

В довіднику «На шляху до зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання і виробництва»: «Екологічна субсидія– виплата або податкова пільга, призначена для купівлі природоохоронного устаткування або реалізації природоохоронних заходів. На відміну від податків чи штрафів, субсидії призначені для заохочення суб'єктів господарювання до природоохоронної діяльності. Можуть застосовуватися у формі прямих виплат, дотацій, податкових пільг чи позик зі зниженою процентною ставкою» [24. с. 30].

Найбільш поширеними інструментами реалізації екологічної політики в Україні є бюджетно-фінансові інструменти, такі як: платежі та збори, екологічне нормування, екологічне оподаткування та штрафні санкції. Зокрема в Законі України «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року» зазначено, що «економічні та фінансові механізми, зокрема екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку) забезпечать стабільне фінансування природоохоронної діяльності та стимулювання розвитку екологічного підприємництва, зокрема виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг природоохоронного призначення, а також сприятимуть створенню податкового, кредитного та інвестиційного клімату для залучення коштів міжнародних донорів та приватного капіталу в природоохоронну діяльність» [51].

Проведений аналіз інструментів екологічної політики показав, що «сучасний рівень екологічних податків, платежів (зборів) за забруднення довкілля та користування природними ресурсами не забезпечує адекватного відображення реальних втрат суспільства і не створює достатньої фінансової бази для забезпечення природоохоронної діяльності. Основні недоліки застосування економічних інструментів для екологізації економіки в Україні полягають у тому, що вони: по-перше, не в змозі зацікавити товаровиробників у проведенні природоохоронних заходів за рахунок власних коштів; по-друге, не кореспондуються з іншими економічними показниками й важелями господарської діяльності; по-третє, недостатньо оперативно та ефективно реагують на динаміку економічних й екологічних процесів у державі» [30].

Практика використання інструментарію екологічної політики свідчить про наявність ряду соціально-екологічних і політичних чинників, що ускладнюють застосування економічних інструментів, і які подані на рис. 1.9.

Екологічна ефективність	Дуже важко оцінити переваги екологічних інструментів щодо їх впливів на покращення стану довкілля порівняно із застосуванням екологічних нормативів. Аналіз ефективності ускладнюється внаслідок тривалих процесів реформування, перебудови національної екологічної політики та ряду інших проблем (таких, наприклад як низькі ставки екологічних податків (зборів). Оцінювання ефективності екологічних інструментів ускладнюється ще й тим, що в реальному житті існує невелика кількість прикладів, коли моніторинг роботи інструменту передбачений на законодавчому рівні. У більшості випадків така оцінка ґрунтується на самостійній звітності підприємств.
Дисбаланс розподілу та рівності у використанні природних ресурсів	Відмінності в купівельній спроможності населення різних регіонів можуть спричинити несправедливий розподіл факторів і наслідків застосування економічних інструментів
Потенційна втрата конкурентоспроможності	Деякі економічні інструменти, наприклад, окремі екологічні платежі (збори) можуть негативно позначатися на іноземних виробниках та інвесторах

Рис. 1.9. Чинники, що ускладнюють застосування економічних інструментів

Сформовано автором самостійно

Отже, в процесі реалізації екологічної політики можна виокремити основні

Напрями вдосконалення реалізації екологічних інструментів
1) інституційна модернізація державної системи екологічного управління на принципах сталого розвитку;
2) впровадження інструментів фінансово-економічного стимулювання в систему державного управління сферою охорони довкілля на основі принципу фінансово-кредитного механізму;
3) зниження ставок податку на прибуток <u>за умов</u> переходу платників до енергозберігаючих та маловідходних технологій; використання продукції, виготовленої із вторинної сировини; інвестування у розвиток «чистих виробництв»
4) установлення максимально повної вартості природних ресурсів, що є необхідною умовою формування дієвого інструментарію екологічної й економічної політики держави щодо регулювання природокористування.

Рис. 1.10. Напрями вдосконалення реалізації екологічних інструментів

Сформовано автором самостійно

Висновки до розділу 1

1. Реалізація регіональної екологічної політики спрямована на покращення якості життя та довкілля окремого регіону без загрози його погіршення в інших регіонах; підтримку екосистеми в межах регіону; створення умов для покращення екологічного – економічної безпеки та забезпечення ефективної державної підтримки екосистеми в межах регіону та відповідно реалізації регіональної екологічної політики.

Для досягнення цілей регіональної екологічної політики необхідне застосування її інструментарію, яке потребує реформування, оскільки сучасна система не відповідає вимогам європейського законодавства та є недостатньо дієвою. Таке реформування необхідно здійснювати на основі сталого розвитку та з врахуванням Європейської хартії місцевого самоврядування. У зв'язку з цим в умовах трансформації економічної системи виникає потреба у розробці нової державної екополітики на різних рівнях управління.

2. Основні інструменти реалізації екологічної політики: екологічні платежі та оподаткування, фінансування та кредитування, фінансово-правове стимулювання, екологічне страхування, екологічний моніторинг. Екологічні інструменти виступають, як окрема група інструментів, що виступають, як системи державного стимулювання, попередження та обмеження різних видів діяльності, яка прямо чи опосередковано впливає на навколишнє природне середовище. Саме економічні інструменти потребують додаткового дослідження та модернізації.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЧИННИЙ ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТРУМЕНТАРІЮ

2.1. Аналіз організаційно-функціонального супроводу здійснення регіональної політики

«Організаційно-функціональні основи проведення регіональної політики передбачають діяльність суб'єктів впливу (органів державної влади, регіональних органів, громадськості), які в процесі проведення регіональної політики функціонально та організаційно пов'язані між собою, відповідно до повноважень використовують відповідні інструменти впливу та вирішують екологічні проблеми як на державному, так і на регіональному рівнях» [7].

Для регіонального управління характерна наявність таких невід'ємних складових частин і елементів, як суб'єкт управління, об'єкт управління, управлінський вплив і зворотний зв'язок, що утворюють єдиний і водночас загальний контур управління. (рис. 2.1). У свою чергу, роль і місце регіонального екологічного управління зумовлене характером завдань, які вирішуються з урахуванням економічних, екологічних та інших особливостей регіону.

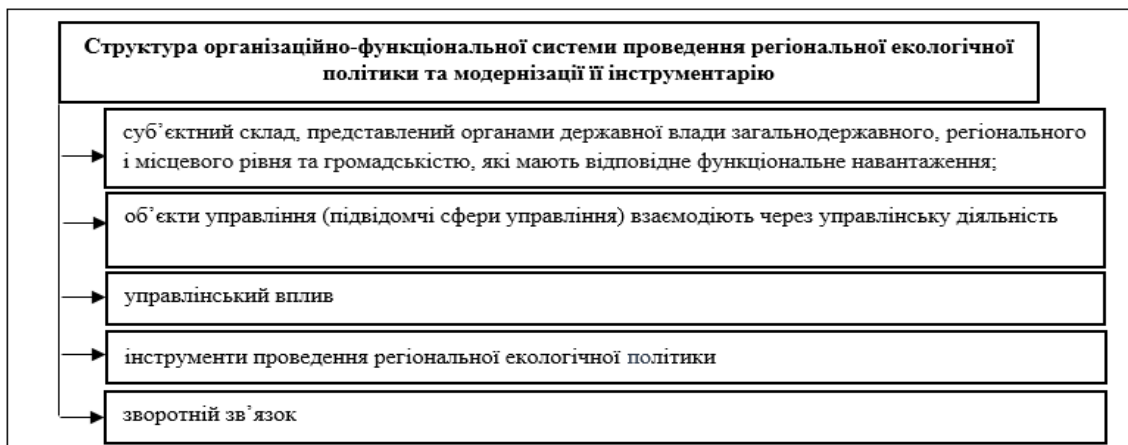

Рис.2.1. Структура організаційно-функціональної системи проведення регіональної екологічної політики та модернізації її інструментарію

«Вказана структура полягає в тому, що це підхід, при якому будь-яка система (об'єкт) розглядається як сукупність взаємозв'язаних елементів (компонентів), що має вихід (ціль), вхід (ресурси), зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок. Його суть полягає в реалізації вимог загальної теорії систем, згідно з якою кожен об'єкт у процесі його дослідження повинен розглядатися як велика і складна система і, одночасно, як елемент загальнішої системи»[13].

Однією з основних причин, що суттєво впливають на погіршення стану екосистеми та відповідно зумовлюють необхідність діяльності регіональних органів державної влади та місцевого саморядування є декларативність законів а галузі охорони довкілля та відсутність підзаконних актів, що регулювали б механізми управління та контролю на місцевому рівні. Даного роду прогалили мають наслідком виникнення протиріч між місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та територіальними органами відповідних центральних органів виконавчої влади.

В умовах реформування регіональної екологічної політики нагальним питанням постає вдосконалення діяльності регіональних та місцевих органів влади в сфері охорони навколишнього природного середовища на рівні Тернопільського регіону.

Проаналізувавши організаційно-функціональні основи реалізації регіональної екологічної політики потрібно взяти до уваги й те, що «...суб'єктний склад зазнав трансформацій у зв'язку із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні» № 5456-VI. Цим законом внесено зміни до: Кодексу України про адміністративні правопорушення, Водного кодексу, Законів України: «Про охорону навколишнього середовища», «Про природнозаповідний фонд», «Про екологічну експертизу» та ін. Крім того, у відповідності до цього закону ряд функцій (дозволи на певні види

діяльності, моніторинг, контроль, експертні огляди тощо) передано від центральних органів виконавчої влади до обласних державних адміністрацій» [37].

Такі законодавчі зміни мали б узгодити вза'ємовідносини суб'єктів державно регіональної влади і сформувати для них чаткі та ефективні повноваження.

«Суб'єктами державної регіональної політики є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи влади Автономної Республіки Крим, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи» відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» [6].

З цієї норми можна зробити висновок, що в побудову природоохоронної політики покладено територіальний принцип, який розділяє її суб'єктів на державний та місцевий рівні. На державному рівні екологічну політику здійснює Верховна Рада України, яка в основному: визначає основні напрями екологічної політики та застверджує національні стратегії розвитку охорони навколишнього природного середовища; Кабінет Міністрів України формує державну екологічну політику та здійснює її нормативно-правове забезпечення, а також відповідно і здійснює державний нагляд за її реалізацією; Центральні органи виконавчої влади реалізують державне управління у відповідних напрямках екологічної політики. Головним суб'єктом екологічного розвитку регіонів є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, що забезпечує формування та реалізацію державної екологічної політики.

Структура Міністерства довкілля та захисту природних ресурсів України представлена на рис. 2.2.

Міністерство енергетики та захисту довкілля України

Рис. 2.2 Структура Міністерства енергетики та захисту довкілля України [31]

Сформовано на основі джерела [31]

На місцевому рівні еологічну політику реалізують органи місцевого самоврядування, місцеві органи виконавчої влади та центральні органи. Кожен з яких має відповідні повноваження для здійснення своєчасної та адекватної реакції на зміни та правопорушення в навколишньому природному середовищі.

Суб'єкти системи еколого-економічного управління досліджуваного Тернопільського регіону наведені на рис. 2.3.

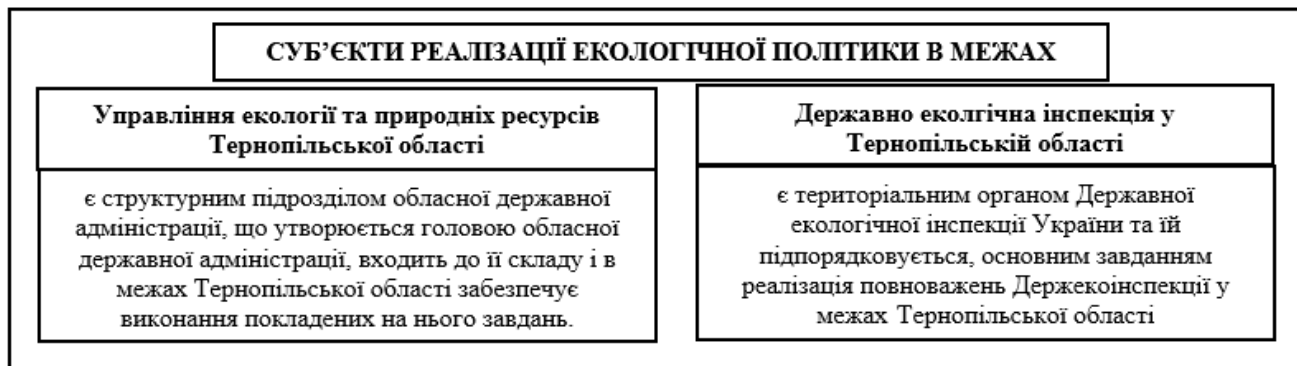

Рис. 2.3. Суб'єкти системи еколого-економічного управління досліджуваного Тернопільського регіону[31]

Сформовано на основі джерела [31]

Основні завдання Управління екології та прородніх ресурсів Тернопільськлї області (далі – Управління екології або Управління) зазначені на рис. 2.3.

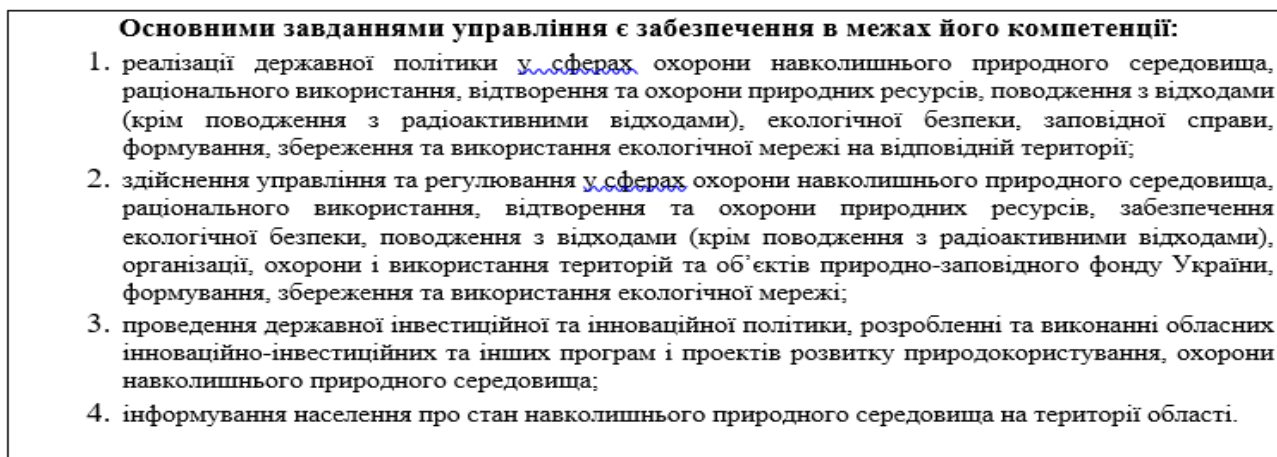

Рис. 2.3. Основні завдання Управління екології та прородніх ресурсів Тернопільськлї області [31]

Сформовано на основі джерела [31]

З поміж зазначених у додатку функцій Державної екологічної інспекції у Тернопільській області необхідно виділити аступні: забезпечення інформування громадськості про реалізацію державної політики у вдповідній сфері; призначення громадських інспекторів з охорони довкілля та надання їм посвідчень, організація їхньої роботи; вживання заходів щодо усунення виявлених недоліків і порушень у їх діяльності.

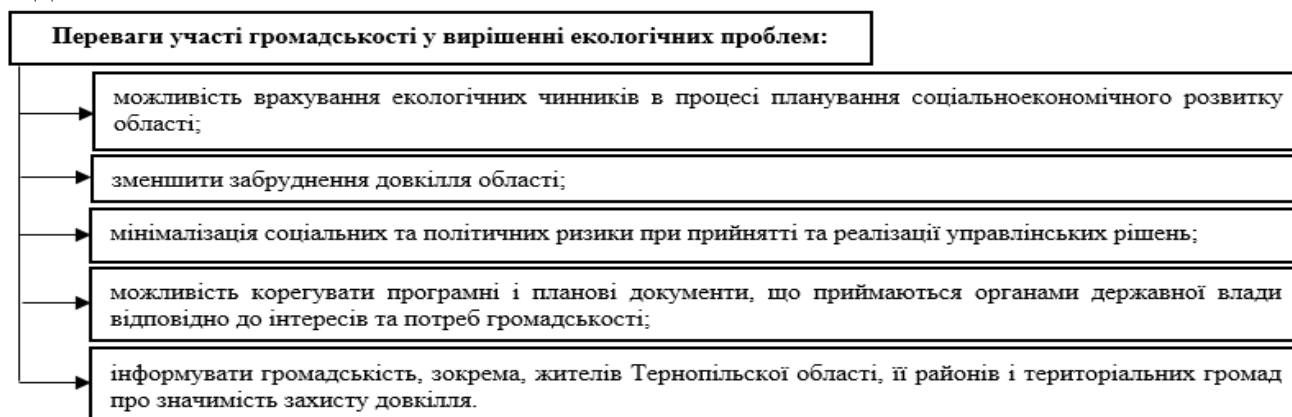

Рис. 2.4. Основні переваги участі громадськості у вирішенні екологічних проблем Тернопільського регіону

Сформовано автором самостійно

Реалізація цих функцій буде створювати довіру громадськості до Державної екологічної інспекції у Тернопільській області (далі- Дерекоеінспекція або Інспекція) та відповідно сприяти формуванню більш професійного інституту зв'язків з громадськістю, та розвитку свідомого орієнтовано на раціональне використання природних ресурсів громадянського суспільства. Така співпраця має вагомні переваги і для державного органу, оскільки на практиці підвищується якість прийняття рішень та реалізації повноважень.

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено, що «громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля згідно з Положенням, яке затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища» [10].

«Діяльність громадських інспекторів з охорони довкілля регламентується «Положенням про громадських інспекторів з охорони довкілля», що затверджене наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 27.02.2002 р. №88. У Положенні «визначено права та обов'язки громадських інспекторів з охорони довкілля. Кодексом України про адміністративні правопорушення (стаття 255) визначено статті, за якими громадський інспектор з охорони довкілля має право складати протоколи при виявленні ним порушення вимог природоохоронного законодавства і надавати Державній екологічній інспекції у Тернопільській області для притягнення винних до адміністративної відповідальності.» [56].

Державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища координує діяльність громадських інспекторів та надає відповідну методичну допомогу під час виконання покладених на них повноважень. Окрім цього в

Державна екологічна інспекція здійснює ряд заходів, які сприяють роботі громадських інспекторів рис.2.5.

Рис. 2.5. Система заходів Держекоінспекції, що сприяє роботі громадських інспекторів

Сформовано на основі джерела [56].

Окрім наведених в таблиці завдань Інспекція на своєму сайті розміщує інформацію про екологічних інспекторів, термін дії їх посвідчень, про громадських інспекторів яких позбавлено повноважень, а також посвідчення яких анульовано. Однак, на сайті не вказано про недоліки та порушення у їх роботі та відсутня процедура їх діяльності, яка б дозволяла здійснити реальну, дієву оцінку роботи екологічних інспекторів в районах Тернопільської області. Це є перешкодою для ефективного здійснення нової екологічної політики в Тернопільському регіоні.

З цього приводу Концепція реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього середовища в Україні констатує «повну

деградацію системи і суті громадського екологічного контролю. Персональний склад громадських інспекторів з охорони довкілля в основному «...формується» керівниками підрозділів Держекоінспекції і як правило з «наближених» та «підручних» осіб... Епізодична участь громадських інспекторів у заходах з контролю Держекоінспекції красномовно говорять про те що, ні громадські організації, ні місцеві громади фактично не впливають на формування персонального складу громадських інспекторів» [21].

Недоліки організаційно-функціонального характеру діяльності Інспекції, як суб'єкта проведення регіональної політики вїднесено рис. 2.5.

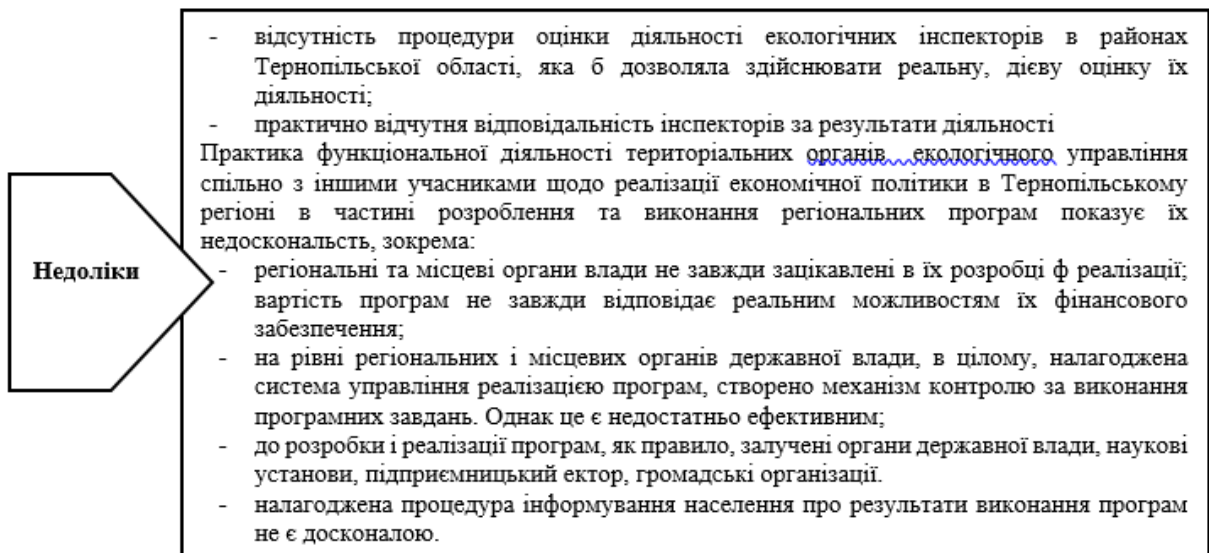

Рис. 2.5. Проблемні моменти і недоліки організаційно-функціонального характеру в діяльності Держекоінспекції у Тернопільській області

Сформовано на основі джерела [19].

Для вирішення зазначених недоліків необхідне внесення змін в установчі документи (Положення про Держеконінспекцію у Тернопільській області та посадові інструкції громадських інспекторів) Держекоінспекції у Тернопільській області.

Окрім цього для вирішенн проблемних питань потрібно «перетворення системи екологічних програм на ефективний інструмент здійснення нової державної екологічної політики на регіональному рівні є складним завданням, що

потребує спільних зусиль центральних органів виконавчої влади та регіональних органів влади, запровадження взаємопов'язаних змін в бюджетній сфері, а також в інвестиційній, промисловій, аграрній, житлово-комунальній та інших видах державної політики. Саме головне ці взаємопов'язані зміни повинні мати належний інституційний супровід.» [21].

2.2. Оцінка чинного інструментарію регіональної екологічної політики

Оцінку чинному інструментарію регіональної екологічної політики потрібно розглядати крізь призму її цілей, що встановлюються на глобальному та національному рівнях, а вже на регіональному рівні вони формуються та конкретизуються з огляду на специфіку територій. Пріоритети екологічної політики визначені і Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» та зазначені на рис. 2.6.

ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА СПРЯМОВАНА НА ДОСЯГНЕННЯ ТАКИХ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ
Ціль 1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва.
Ціль 2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України.
Ціль 3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України.
Ціль 4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення.
Ціль 5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Рис. 2.6. Цілі державної екологічної політики [21].

Сформовано на основі джерела [21].

«Розвиток еколого-економічних систем на засадах самовдосконалення та ефективного розвитку пов'язаний з необхідністю узгодження із напрямками державної політики, науковим опрацюванням проблем удосконалення методів еколого-економічного управління розвитком регіону. При цьому ефективно досягнення поставлених цілей передбачає застосування еколого-економічного

інструментарію управління регіону в частині оцінювання їх дієвості, функціональності та об'єктивності».

Для досягнення таких цілей необхідна систематизація інструментів

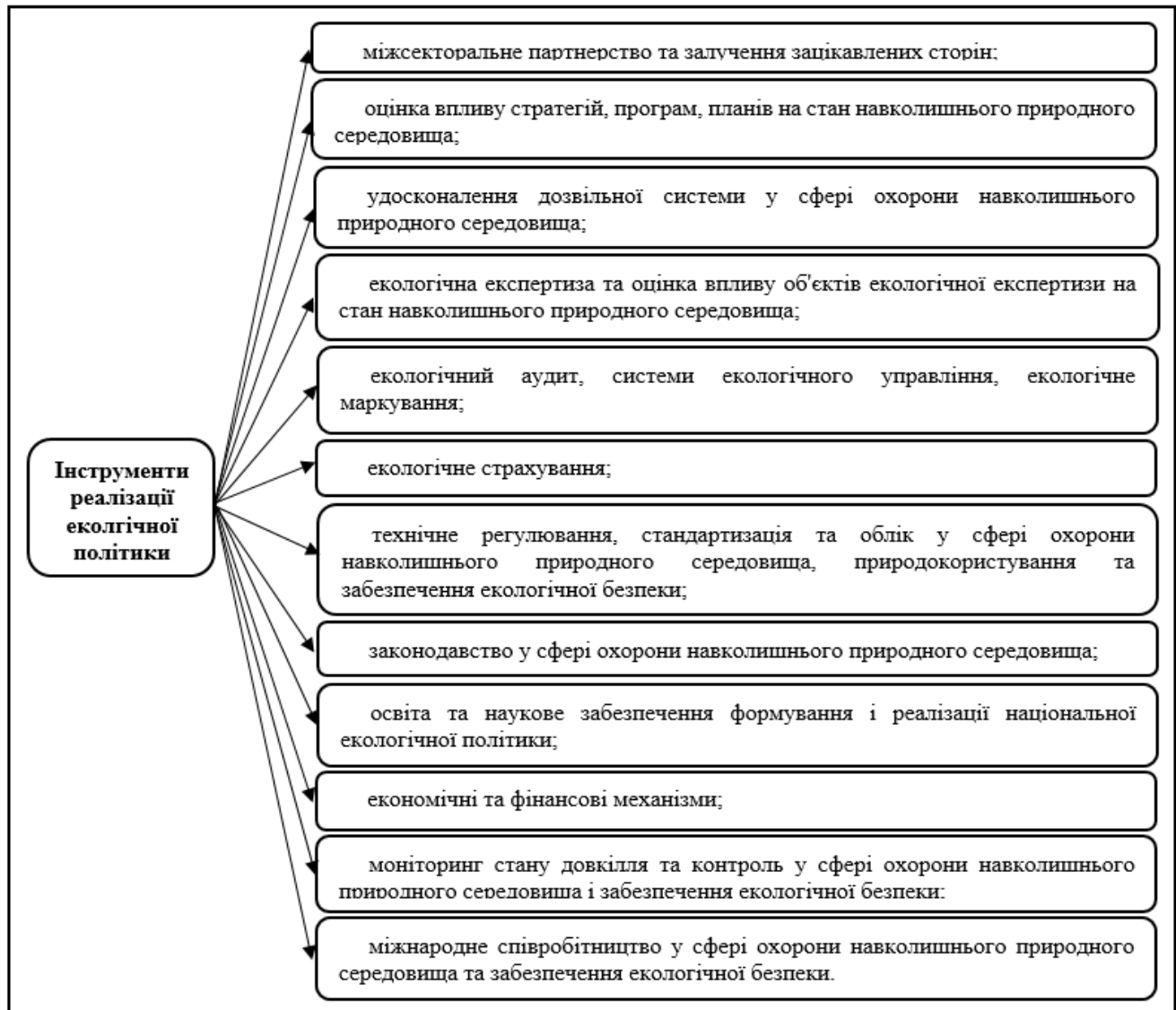

Рис.2.7. Система інструментів реалізації екологічної політики

Сформовано автором самостійно

Ці інструменти використовуватимуться для: «...формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва; забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України; забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-

економічного розвитку України; зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення; удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління» [54].

Реалізація завдань еколого-економічного управління у Тернопільському регіоні потребує застосування відповідних форм і методів впливу. Основними формами управління природними ресурсами є екологічна стандартизація нормування, дозволи на використання та еколого-економічний контроль. Необхідність останнього викликана наявністю протиріч у функціонуванні природних та економічних систем та протистоянні принципів економічного зростання та рівноваги природного середовища. З цих протиріч з'являється важлива проблема управління соціально-економічним розвитком регіону, яка має вирішуватися за допомогою правових, адміністративних та економічних методів.

Правові методи полягають у забезпеченні виконання Інспекцією Конституції та законів України, постанови Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, доручень та наказів Голови Держекоінспекції.

Адміністративні методи застосовуються Кабінетом Міністрів, Міністерством енергетики та охорони довкілля України та його управліннями, а також державними адміністраціями відповідно до наділених повноважень.

Порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність.

Органи (посадові особи), яким надано право накладати адміністративні стягнення, передають матеріали про правопорушення відповідним органам для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності.

Держекоінспекція в Тернопільській області має право здійснювати планові

та позапланові перевірки.

«Планові перевірки здійснюються на основі складання Плану здійснення заходів державного нагляду (контролю) Державної екологічної інспекції у Тернопільській області на кожен рік. Кожен територіальний чи міжрегіональний орган Держекоінспекції готує самостійно перелік суб'єктів господарювання, які планує перевірити у наступному році. При формуванні плану вказуються дати перевірок, а після його затвердження розподіляється між структурними одиницями Інспекції. План здійснення заходів державного нагляду (контролю) завжди розміщується на офіційному сайті Держекоінспекції. Також кожного року формується Перелік центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, які плануються перевірити. Даний Перелік затверджується наказом Держекоінспекції та розміщується на їхньому офіційному сайті.» [56].

Позапланові перевірки здійснюються у трьох випадках зазначених на рис.2.8.

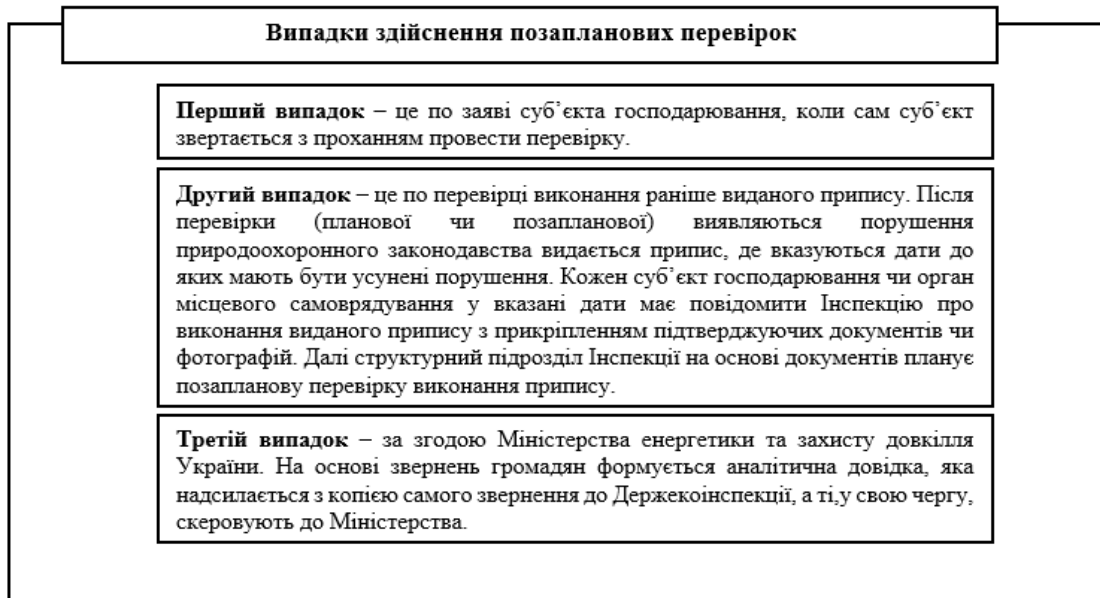

Рис.2.8 Перелік здійснення позапланових перевірок [56].

Кількість планових та позапланових перевірок, проведених Держекоінспекцією в Тернопільській області за 2019-2022 рр., відображено в табл. 2.9

**Кількість планових та позапланових перевірок, проведених
Держекоінспекцією в Тернопільській області за 2019-2022 рр.**

2019 рік		2020 рік		2021 рік	
Планові	Позапланові	Планові	Позапланові	Планові	Позапланові
1	2	3	4	5	6
1028	220	1165	248	911	282

Сформовано за даними Державної екологічної інспекції в Тернопільській області на основі джерела [57].

Співпраця Держекоінспекції в Тернопільській області з територіальними органами Головного управління поліції у Тернопільській області та Управління служби безпеки у Тернопільській області полягає у спільних перевірках чи рейдах для викривання порушників природоохоронного законодавства. «Інспектори Держекоінспекції мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів за такими статтями: 47-50, 52-53-1, 53-3 – 54, 59 – 77-1; статтю 78 (крім порушень санітарних норм), статтями 78-1 – 79, статтями 80-83 (крім порушень санітарних норм), статті 85, статтями 86-1, 87, 88, 88-1, 88-2, статтю 89 (щодо диких тварин), 90, статтю 90-1 (крім порушень санітарних норм), статтю 91, статтями 91-1–91-4, статтю 95 (крім порушень санітарних норм та норм ядерної безпеки), статтю 153, 164 – в частині порушення порядку провадження господарської діяльності, пов'язаної з раціональним використанням, відтворенням та охороною природних ресурсів (земля, надра, поверхневі води, атмосферне повітря, тваринний та рослинний світ, природні ресурси територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України,

добування і використання риби та інших водних живих ресурсів), поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами; статтею 167 (щодо реалізації нафтопродуктів, екологічні показники, які не відповідають вимогам стандартів, норм та правил), і статтею 188-5 Кодексу»[14].

Держекоінспекцією у Тернопільській області щотижнево, щомісячно, щоквартально та після закінчення поточного року складаються звіти з основної діяльності. Інспектори можуть залучатися для огляду місця подій при розгляді справи для нарахування збитків навколишньому природному середовищу. Неодноразово, наприклад, працівниками Інспекції виявлялись порушення природоохоронного законодавства невідомими особами. Для цього матеріали направлялися в правоохоронні органи.

У процесі перевірок на предмет дотримання вимог природоохоронного законодавства дії інспекторів з охорони навколишнього природного середовища чітко регламентовані рядом законодавчих та нормативно-правових документів. Труднощі в отриманні необхідної для проведення перевірки інформації виникають у випадках недопущення до проведення перевірок. Також виникають негативні ситуації, коли порушник не надає або надає неправдиві свої дані при складанні протоколів про адміністративне правопорушення. Така справа при розгляді забирає зазвичай більше часу, щоб в'яснити дані порушників. На жаль, Інспекція немає доступу до бази даних, де можна взнати за ПІБ ідентифікаційний номер платника податку чи фактичне місце проживання, або ж інших даних, які необхідні для розгляду справи.

Для ефективного виконання своїх посадових обов'язків в Держекоінспекції здійснюється взаємодія за допомогою вертикальних та горизонтальних комунікацій.

Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної

політики України на період до 2030 року» передбачено « заходи для зменшення забруднення атмосферного повітря та води і загалом зміни в державному управлінні через запровадження екологічних норм та стандартів, оскільки фактично дві третини населення країни проживає на територіях, де стан атмосферного повітря не відповідає гігієнічним нормативам, а стан земельних ресурсів та поверхневих водних об'єктів, якість води в них за ступенем забруднення віднесені до забруднених і дуже забруднених» [52].

Державною екологічною інспекцією у Тернопільській області щорічно проводяться перевірки основних забруднювачів атмосферного повітря та обсяги викидів забруднюючих речовин за видами економічної діяльності наведені в рис.2.10

Основні забруднювачі атмосферного повітря в Тернопільській області за 2019-2020 роки та стан забруднення атмосфери регіону наведені на рис. 2.10.

№ п/п	Підприємство – забруднювач	Валовий викид т.			
		2019 р.	2020р.	2021 р.	
1.	ПАТ „Укртрансгаз” філія УМГ „Черкаситрансгаз” Барське ЛВУМГ Гусятинська газокompресорна станція	1279.3	930,9	-	
2.	ТОВ «Бучагагрохлібпром»	876.5	327,9	-	
3.	ДП „Кременецьке управління з постачання та реалізації газу”	568.4	788.1	-	
4.	ПАТ „Укртрансгаз” філія УМГ „Львівтрансгаз” Тернопільське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів	466,1	1382.6	-	
5.	ТОВ «Радехівський цукор» (Чортківське МПД)	462,2	256.2	-	
6.	ТОВ «Радехівський цукор» (Хоростківське МПД)	309,5	320.5	-	
7.	ПАП «Агропродсервіс»	305,0	269.0	-	
8.	СГ ТОВ «Поділля»	224,6	198,3	-	

«За інформацією Головного управління статистики у Тернопільській області, дані за 2022 рік відсутні, так як відповідно до Закону України „Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни” статистична та фінансова звітність може подаватися респондентами

до органів державної статистики протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності.» [59].

На території Тернопільської області в даному випадку реалізується інструмент моніторингу та прородоохоронного контролю, шляхом впровадження системи державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря затверджено Програму державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2021-2025 роки Тернопільської зони (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря»). Програма погоджена Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України та передбачає впровадження нової системи державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря, отримання, збирання, оброблення та аналізу інформації про викиди забруднюючих речовин та рівень забруднення атмосферного повітря, оцінку та прогнозування змін та небезпек.

Крім цього, згадана програма передбачає інформування населення про якість повітря, вплив його забруднення на здоров'я людей, а також здійснення моніторингу атмосферного повітря завдяки спеціально встановленому обладнанню на чотирьох стаціонарних постах спостереження автоматизованої системи, які планується встановити в містах Бережани, Кременець, Тернопіль та Чортків.

Згідно з даними державного статистичного спостереження форми №1-екологічні витрати «Звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища» «капітальні інвестиції та поточні витрати спрямовані на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату в 2020 році склали 760,8 тис. грн., з них поточні витрати – 701,3 тис. грн.» [57].

В даному випадку використовується такий інструмент проведення державної регіональної політики, як технічне регулювання, результатом якого є відповідна

діяльність суб'єктів господарювання, що спрямована на покращення стану атмосферного повітря зміст якої розкриває рис. 2.11.

Найбільші витрати на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату здійснили такі підприємства області, як:

- ТОВ ОСП «Корпорація Ватра» на суму 315,4 тис. грн., з яких 201,8 тис. грн. спрямовані на попередження змін клімату та захисту озонового шару та 113,6 тис. грн. для моніторингу та проведення лабораторних досліджень;

- ТОВ «Скала-Подільський спеціалізований кар'єр» на суму 242,4 тис. грн. – на очищення та підвищення дисперсії димових і відпрацьованих газів, вентиляційних викидів з метою охорони атмосферного повітря;

- КП ТМ «Тернопільміськтеплокомуненерго» ТМР на суму 57,3 тис. грн., з яких 56,2 тис. грн. – на отримання дозвільної документації на очищення та підвищення дисперсії димових і відпрацьованих газів, вентиляційних викидів та 1,1 тис. грн. для моніторингу та проведення лабораторних досліджень.

Капітальні інвестиції спрямовані на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату в 2020 році в сумі 59,5 тис. грн. були здійснені ТОВ «Екор-ТЗ» на отримання дозвільної документації на очищення та підвищення дисперсії димових і відпрацьованих газів, вентиляційних викидів.

Рис. 2.11 Результат використання інструментів технічного регулювання

Тернопільського рещіону а процесі проведення регіональної екологіної політики

Сформовано на основі джерела [57].

«Також власники 652 домогосподарств регіону встановили сонячні фотомодулі (у 2018 році виробили понад 9 млн. кВт/год. електричної енергії), що складає 0,5% від загального споживання в області, і таким чином успішно користуються найбільш екологічною енергією - енергією сонця. Крім цього, енергопостачальними організаціями Тернопільської області організовано постійно діючі консультаційні центри для мешканців області з питань економії паливно-енергетичних ресурсів, встановлення приладів їх обліку, нормативноправової бази енергозабезпечення та енергозбереження» [57].

Найбільшими забрунювачами водних ресурсів, шляхом скидання забруднюючих речовин, впродовж 2017 – 2021 років в Тернопільському регіоні є наступні (рис. 2.12.)

№ п./п	Підприємства	Категорія стоків	Скиди забруднених зворотних вод млн.м ³				
			2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1.	МКП «Добробут», м. Березани	Без очистки	0,154	0,181	0,160	0,143	0,151
2.	КП «Зборівський водоканал»	Без очистки	0,130	0,119	0,131	0,108	0,085
3.	Чортківський ВУВКГ	Недостатньо очищені	0,521	0,477	0,521	0,508	0,450
4.	КП Терехівської міської ради «Терехівля»	Недостатньо очищені	0,158	0,132	0,159	0,102	0,057
5.	КП «Борщівський комунальник»	Без очистки	0,125	0,119	0,125	0,106	0,078
6.	КП «Міськводгосп» м. Кременець	Недостатньо очищені	0,315	0,320	0,315	0,279	0,277

Рис.2.12. Найбільшими забруднювачами водних ресурсів, шляхом скидання забруднюючих речовин, впродовж 2017 – 2021 років в Тернопільському регіоні

Сформовано на основі джерела[57].

«У 2021 році у поверхневі водні об'єкти Тернопільської області скинуто 30,89 млн.м³ зворотних вод, в тому числі: - 12,38 млн. м³ відносяться до нормативно чистих, які не потребують очистки. Це зворотні води при веденні ставково-рибного господарства та від прямоочних систем охолодження на промислових підприємствах; - 16,34 млн. м³ нормативно очищених стічних вод; - 2,17 млн.м³ забруднених стічних вод» [57].

Причиною в основному забруднені стоки скидають підприємства комунальної сфери, через каналізаційні мережі яких скидається близько 80% забруднених зворотних вод. Головною причиною цього є значна зношеність каналізаційних мереж, насосних станцій, очисних споруд, несвоєчасне проведення поточних та капітальних ремонтів, припинення експлуатації обладнання у зв'язку з високою енергоємністю, низька кваліфікація обслуговуючого персоналу, недостатня увага міських і селищних голів до питань забезпечення належного функціонування згаданих об'єктів. Відсутність очистки зворотних вод гальмує розвиток населених

пунктів, зокрема житлового будівництва. В режимі повної біологічної очистки працюють тільки очисні споруди КП «Тернопільводоканал». Більшість підприємств комунальної сфери відводять недостатньо-очищені стоки, а стоки таких міст, як Борщів, Зборів, Монастириська та частина стоків міст Заліщики, Бучач, Бережани відводяться без очистки.

Станом на 2021 рік в Тернопільській області здійснено заходи щодо забезпечення функціонування моніторингу поверхневих вод, контроль за якісним станом вод, водного кадастру, паспортизацію, управління водними ресурсами. При цьому проведено відбір, консервування, транспортування 177 проб та виконано 426 вимірювань якості води. Крім того додатково відібрано 12 проб та виконано 276 вимірювань показників якісного складу поверхневих вод при здійсненні обстеження водних об'єктів. Проведено інвентаризацію водних об'єктів (водосховищ, ставків, річок), створено інтерактивну карту обстежених водних об'єктів області. Відбулися 55 зустрічей з представниками ТГ, щодо використання водних об'єктів (консультації з питань взяття на баланс ГТС, оренди водних об'єктів, проведення робіт на землях водного фонду, підтримання гідрологічного режиму, дотримання режимів роботи водних об'єктів, дозволів на спеціальне водокористування).

В даному випадку чітко простілюється застосування інструменту **«моніторингу та прородоохоронний контроль»** в процесі проведення екологічної політики в Тернопільському регіоні.

Результати використання інструментів фінансового регулювання захисту довкілля Тернопільського регіону в процесі проведення регіональної екологічної політики у 2021 році. наведені на рис. 2.13.

Кошти з обласного фонду охорони навколишнього середовища в сумі 2,693 млн гривень направлені на виконання заходів:

- капітальний ремонт по розчистці р. Барिश з метою ліквідації підтоплення присадибних ділянок частини с. Порохова Бучацького району Тернопільської області – 580,274 тис. грн;
- капітальний ремонт по відновленню та підтриманню сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану заплавної ставка в районі вул. Музейна м. Хоростків Гусятинського району Тернопільської області – 865,728 тис. грн;
- будівництво дамби для захисту від підтоплення вул. Бучацької в селі Вістря Монастирського району Тернопільської області – 762,989 тис. грн;
- капітальний ремонт по розчистці русла р. Вільховець для покращення гідрологічного режиму та санітарного стану річки на землях Трибухівської сільської ради Бучацького району Тернопільської області (ділянка с. Пишківці від залізничного мосту до мосту по вул. Зарічна) – 483,785 тис. грн.

Рис. 2.13. . Результати використання інструментів фінансового регулювання захисту довкілля Тернопільського регіону в процесі проведення регіональної екологічної політики

Сформовано на основі джерела[57].

«У системі чинного інструментарію регіональної екологічної політики важливе місце відводиться адаптації законодавства України у сфері охорони навколишнього природного середовища до законодавства Європейського Союзу. У цьому контексті можемо стверджувати, що органами державної влади прийнято ряд нормативно-правових документів на загальнодержавному та місцевому рівнях, якими визначено ряд завдань у сфері збереження довкілля. Одним із завдань цих документів є визначення, створення і збереження пріоритетних природоохоронних територій, формування екологічної мережі, збереження природних оселищ і видів природної флори та фауни, які мають важливе значення для суспільства на території державчленів Європейського співтовариства» [63].

Поряд із цим, процесу розвитку мережі заповідних територій та об'єктів Тернопільської області, здійснюваному в рамках реалізації регіональної екологічної політики, притаманні такі проблеми (рис. 2.12).

Рис. 2.14. Проблеми процесу розвитку мережі заповідних територій та об'єктів Тернопільської області

Сформовано автором самостійно

Належна реалізація регіональної екологічної політики та дієве використання її інструментів вимагає відповідного інформаційно-комунікаційного супроводу.

2.3. Аналіз інформаційно-комунікаційного супроводу системи еколого-економічного управління розвитком досліджуваного регіону та її реформування

Інформаційно-комунікаційний супровід системи еколого-економічного управління розвитку Тернопільського регіону є важливим елементом формування та реалізації екологічної політики. Він дозволяє узгоджувати та об'єднувати інтереси держави, регіону та громадян, що в свою чергу має на меті прийняття спільних рішень.

Основні функції інформаційно-комунікаційного супроводу Держекоінспекції наведені в рис. 2.14.

Функції інформаційно-комунікаційного супроводу Державної екологічної інспекції у Тернопільській області	
Обміну	створення інформаційних каналів для обміну інформацією між окремими організаціями, працівниками та громадськістю забезпечення ефективного обміну інформацією між ними;
Координуюча	узгодження цілей і завдань діяльності, координації дій;
Креативна	полягає в тому, що інформація не просто передається, а й формується, що є важливим моментом у контексті уявлення політичних (управлінських) рішень;
Керуюча	завдяки якій можна регулювати не тільки діяльність державних органів і установ, а й впливати на поведінку інших людей;
Регулююча	регулювання та раціоналізація інформаційних потоків в системі державного управління;
Стабілізуюча	забезпечення стабільного функціонування соціальної системи;
Мобілізаційна	спрямована на отримання підтримки і схвалення суспільства з приводу прийнятих політичних (управлінських) рішень;
Функція соціалізації	пов'язана з засвоєнням у процесі обміну соціально-політичних норм, цінностей і традицій, підвищенням рівня політичної компетентності громадян

Рис. 2.14. Функції інформаційно-комунікаційного супроводу Державної екологічної інспекції у Тернопільській області [8].

Сформовано на основі джерела [8].

Одним із підрозділів Держекоінспекції у Тернопільській області є відділ інформаційно-аналітичної діяльності, взаємодії з громадськістю та ЗМІ. Завдання сектору введено на рис.2.15.

Завдання відділу організаційно-аналітичної діяльності, взаємодії з громадськістю та ЗМІ Держекоінспекції у Тернопільській області, що стосуються його інформаційної роботи

Завдання сектору
1
<ol style="list-style-type: none"> 1. Організаційно-аналітичне та інформаційне забезпечення взаємодії Держекоінспекції з Держекоінспекцією України, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. 2. Участь у підготовці Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища у Тернопільській області 3. Забезпечення постійного, прозорого та всебічного висвітлення поточної діяльності Держекоінспекції та її структурних підрозділів на офіційному веб-сайті Держекоінспекції та у соціальних мережах. 4. Забезпечення широкого висвітлення у ЗМІ діяльності начальника Держекоінспекції, його заступників та інших посадових осіб, представлення Держекоінспекції з усіх питань взаємодії зі ЗМІ.

Продовження рис.2.15.

5. Підготовка проектів відповідей на запити центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ, організацій та громадян з питань природоохоронної діяльності та співпраці з громадськими екологічними організаціями, зв'язків з громадськістю та стану еколого-просвітницької роботи.
6. Здійснення задоволення запитів на публічну інформацію та оперативної підготовки відповідей на них.
7. Розгляд звернень громадян та депутатських звернень і запитів.
8. Забезпечення зв'язків Держекоінспекції з громадськістю і засобами масової інформації. Висвітлення інформації про діяльність Інспекції в електронних і друкованих ЗМІ, поновлення веб-сторінки Інспекції та направлення інформації для висвітлення на веб-сторінці Держекоінспекції України, ведення моніторингу виступів ЗМІ з екологічних питань на території області та регулярне інформування про це Держекоінспекцію України.
9. Забезпечення наповнення текстовими та фотоматеріалами офіційного веб-сайту Держекоінспекції.
10. Здійснення моніторингу преси та інтернет-видань щодо випадків надзвичайних екологічних ситуацій та критичні матеріали про роботу Держекоінспекції для інформування керівництва Держекоінспекції.

Сформовано на основі Положення про відділ організаційно-аналітичної діяльності, взаємодії з громадськістю та ЗМІ Держекоінспекції у Тернопільській області [56].

Проаналізувавши завдання відділу організаційно-аналітичної діяльності, взаємодії з громадськістю та ЗМІ, необхідно зазначити, що під час їх реалізації відсутні дієві механізми залучення громадськості до вирішення важливих екологічних питань регіону. Тому на законодавчому рівні необхідно розширити та закріпити форми співпраці територіальних громад органів екологічного управління з громадським сектором [56].

Положенням про Інспекцію передбачено, що «в Держекоінспекції здійснюється прийом громадян керівництвом згідно затвердженого наказом графіку. Визначаються дні та години для начальника, першого заступника та заступника начальника, згідно яких громадяни можуть прийти для обговорення питань згідно наданих повноважень Інспекції» [47].

Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища, є ще одним важливим інструментом, завдяки якому відбувається щорічне інформування населення про стан довкілля у Тернопільській області. Доповідь розміщується на сайті Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної військової адміністрації (ecoternopil.gov.ua).

У доповіді зазначається: характеристика стану довкілля в регіоні; відображена динаміка показників, які впливають на стан довкілля та стан природоохоронної діяльності.

«Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області є спільним інформаційним продуктом таких організацій як: Державна екологічна інспекція у Тернопільській області; Головне управління Держгеокадастру у Тернопільській області; Головне управління статистики у Тернопільській області; Природний заповідник «Медобори»; Національний природний парк «Кременецькі гори»; Управління охорони здоров'я облдержадміністрації; Управління регіонального розвитку, інфраструктури та дорожнього господарства облдержадміністрації; Управління освіти і науки облдержадміністрації; Управління міжнародного співробітництва та фандрайзингу облдержадміністрації; Управління ДСНС України у Тернопільській області; вищі навчальні заклади області та ін.» [56].

Як ми можемо побачити, під час формування доповіді не долучаються територіальні органи. Це, як пов'язано з "відсутністю обов'язкової процедури участі громадськості в прийнятті екологічно значимих для регіону і його окремих територій рішень; недостатнім інформаційно-аналітичним супроводом здійснення екологічної політики.»

На сайті Інспекції розміщено, що «Державна екологічна інспекція у Тернопільській області працює у штатному режимі, проте, з метою зниження ризиків поширення гострої респіраторної хвороби, спричиненої вірусом COVID-19 (коронавірус), тимчасово скасовується особистий прийом громадян та обмежено доступ до адміністративної будівлі Інспекції», таке рішення обмежує конституційне право громадян на звернення.

У напрямі розширенні форм співпраці і залучення громадськості до вирішення екологічних проблем Тернопільського регіону, а також з метою підвищення

ефективності роботи Держекоінспекції у Тернопільській області зі зверненнями громадян, об'єктивно та вчасного їх розгляду згідно з вимогами законодавства України у досліджуваній організації прийнято наказ про затвердження Порядку роботи телефонної «гарячої лінії» Державної екологічної інспекції у Тернопільській області від 23.04.2018р. №65.

Порядок прийому, реєстрації і розгляду звернень, що надійшли на телефонну «гарячу лінію» Державної екологічної інспекції у Тернопільській області, передбачає здійснення поетапних дій. Одна із таких дій полягає в тому, що усі звернення, які потребують додаткового вивчення і відповідь на які не може бути надана по телефону, реєструються в день їх надходження у журналі обліку звернень громадян, що надійшли на телефонну «гарячу лінію» (табл. 2.16), та на кожне звернення заповнюється реєстраційна картка звернення на телефонну «гарячу лінію».

Структурне представлення Журналу обліку звернень громадян, що надійшли на телефонну «гарячу лінію» Держекоінспекції у Тернопільській області.

Рис.2.16

Дата	Вхідний №	Прізвище, ім'я, по-батькові	Проблемний регіон	Проблемне питання	Автор резолюції	Зміст резолюції керівника	Відповідальні виконавці	Термін виконання	Інформація про виконання
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Сформовано на основі інформації Держекоінспекції у Тернопільській області [56].

Структуру реєстраційної картки звернення на телефонну «гарячу лінію» Державної екологічної інспекції у Тернопільській області подано в табл. 2.7.

Реєстраційна картка звернення на телефонну «гарячу лінію» Державної екологічної інспекції у Тернопільській області. Рис. 2.17.

Кореспондент	Адреса кореспондента	Звернення
Дата надходження кореспонденції	Реєстраційний номер	
Категорія заявника	Соціальний стан	
-	-	-
Проблемний регіон		
Проблемне питання		
Короткий зміст		
Термін виконання:		

Сформовано на основі інформації Держекоінспекції у Тернопільській області

Отже, проаналізувавши організаційно-комунікаційний супровід модернізації системи еколого-економічного управління Тернопільського регіону, можна зробити висновок що воно здійснюється на принципах зазначених на рис. 2.18

<p>Принципи інформаційно-комунікаційного супроводу модернізації системи еколого-економічного управління:</p> <p>ясності, який передбачає, що комунікація має відбуватися за допомогою зрозумілої мови, знаків, символів і передаватися таким чином, щоб було однозначно сприйнято одержувачем;</p> <p>єдності, маємо на увазі необхідність об'єднання всіх учасників комунікації заради досягнення спільної мети;</p> <p>регулювання інформаційних потоків у сучасних умовах істотного збільшення обсягу інформації, що продукується, дозволяє відсіяти непотрібну або навіть шкідливу інформацію, але доводити до суспільства, або до державних інститутів і потоки, які найбільш актуальні на даний момент;</p> <p>зворотного зв'язку означає необхідність не лише інформування громадськості про певні дії, а і отримання зворотної інформації з подальшим її використанням під час ухвалення і прийняття управлінських рішень;</p> <p>партнерства означає сприйняття всіх суб'єктів комунікації як рівноправних сторін;</p> <p>відкритості, яка передбачає забезпечення доступності і зрозумілості інформації, гласності, забезпечення можливостей для обговорення;</p> <p>самовдосконалення – передбачає необхідність постійного вдосконалення інформаційно-комунікативних технологій, які повинні враховувати як потреби громадян, їх практики засвоєння інформації, визначити як зручні для них канали і засоби комунікації, так і особливості розвитку сучасних інформаційних технологій. Відзначимо, що використання такого принципу в системі державного управління веде до видалення непотрібних ланок і систем, зокрема тих, що працюють з листами та іншими паперовими документами</p>

Рис. 2.18. Принципи інформаційно-комунікаційного супроводу модернізації системи еколого-економічного управління:

Сформовано на основі джерела [19].

Отже, можемо стверджувати, що інформаційно-комунікаційний супровід системи еколого-економічного управління розвитком досліджуваного регіону та її реформування, зв'язки з громадськістю Державної екологічної інспекції у Тернопільській області здійснюються на сформованій державою правовій основі і охоплюють: інформування громадськості; консультування громадськості; роботу з інформаційними запитами і зверненнями тощо.

Висновок до розділу 2

1. Державна екологічна інспекція Тернопільської області є головним елементом екологічного управління регіону, та наділена контрольними функціями щодо об'єктів, які знаходяться на території поширення її повноважень та перевіряє їх діяльність на відповідність чинного природоохоронного законодавства за допомогою екологічних інструментів.

2. Проблемними питаннями функціонування регіональної екологічної політики в межах Тернопільського регіону є: надмірна бюрократизація погоджувально-дозвільної системи, відсутність мотиваційного впливу, недосконалість законодавства у сфері заповідних територій, що в свою чергу потребує адаптації до вимог Європейського союзу.

3. Інформаційно-комунікаційний супровід Держконінспекції у Тернопільській області здійснює відділ організаційно-комунікаційної діяльності та взаємодії з громадськістю та ЗМІ. Робота відділу базується на розгляді звернень громадян, звернень на телефонну «гарячу лінію», депутатських звернень, та інших.

Інформаційно-комунікаційний супровід є важливою складовою реформування та модернізації регіональної екологічної політики, адже саме завдяки зв'язкам з громадськістю можливе якісне реформування його інструментарію

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РЕАЛІЗАЦІЄЮ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЄЮ ЇЇ ІНСТРУМЕНТАРІЮ

3.1. Вдосконалення організаційно-функціонального супроводу проведення регіональної політики

В «Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року», затверджених Законом України від 28 лютого 2019 року №2697- VIII, зазначається, що процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від України вжиття термінових заходів» [38].

Важливим є проаналізувати комплексне врегулювання правовідносин, які виникають між державою та усіма підконтрольними суб'єктами з питань дотримання природоохоронного законодавства, запровадження сучасних механізмів контролю та відповідальності у сфері екологічних правопорушень, що сприятиме підвищенню рівня дотримання природоохоронного законодавства.

Шляхи вдосконалення та модернізації інструментарію регіональної екологічної політики потребують змін в багатьох сферах, а саме рис.3.1.

- на законодавчому рівні у сфері охорони довкілля необхідні зміни які б максимально наблизили норми відчизняного законодавства до директив ЄС та впровадження багатосторонніх екологічних угод стороною яких є Україна;
- екологічна реструктуризація економіки шляхом зменшення частки «брудних» виробництв за рахунок стимулювання розвитку наукомістких галузей , сфери послуг, туризму.
- гарантування екологічно вигідних умов для повсюдного впровадження природоохоронних технологій (ресурсо- та енергозберігаючих, маловідходних, утилізації відходів) на виробництвах і підвищення екологічної відповідальності бізнесу.
- запобігання надзвичайним ситуаціям природного и техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, державної екологічної експертизи, моніторингу довкілля;
- створення національної інформаційної системи охорони навколишнього природного середовища;
- ліквідація наслідків екологічної шкоди, завданої військовою діяльністю, зокрема, компенсація збитків, спричинених тимчасовою окупацією частини території України іноземними військами, країною-агресором;
- розробка і реалізація довгострокової державної програми безперервної екологічної освіти та виховання, що сприятиме формуванню екологічної свідомості та розвитку екологічної культури щодо ставлення людини до навколишнього природного середовища

Сформовано на основі джерела [32].

У 2021 році планувалось що, Державна екологічна інспекція продовжить територіальну реформу та створить 7 нових округів на базі колишніх обласних інспекцій. Внаслідок такої реструктуризації у новостворених структурах мала б бути, збільшена кількість екоінспекторів за рахунок оптимізації витрат.

«Під час першого етапу територіальної реформи ДЕІ, який відбувається вже зараз, Миколаївську та Одеську області об'єднують у Державну екологічну інспекцію Південно-Західного округу, Запорізьку та Херсонську області – у Державну екологічну інспекцію Південного округу, а Дніпропетровську та Кіровоградську області – у Державну екологічну інспекцію Придніпровського округу» [44].

В рамках другого етапу реструктуризації планувалось утворити 4 округи, шляхом об'єднання Вінницької та Хмельницької, Львівської та Тернопільської, Сумської та Чернігівської, Луганської та Харківської областей.

Реформа проводиться з метою підвищення ефективності роботи екоінспекцій на місцях, зменшення фінансування адміністративного персоналу і шляхом цього збільшити оплату праці інспекторів, покращити умови праці, матеріально – технічне забезпечення та усунути корупційні ризики.

За словами Голови Державної екологічної інспекції Андрія мальованого станом на 03.03.2021 «реформа вже показала себе. Економія у витратах складає близько 10-15%, в залежності від специфіки регіону. А от ефективність інспекторів на місцях зростає» [47].

Проаналізуємо проблемні питання регіональної політики на прикладі Еконіспекції Тернопільської області:

- Недосконала законодавча база;
- Необхідність модернізації інструментарію регіональної політики відповідно до вимог ЄС; Пасивне залучення громадськості

- Дублювання фікцій екоінспекції з іншими природоохоронними органами регіону
- Недостатнє фінансування, екоінспекції як наслідок: низька оплата праці, застаріле матеріально – технічне обладнання, застаріла лабораторна база.

Одним із напрямків вдосконалення екологічної політики Тернопільського регіону є необхідність модернізації її інструментарію. «Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами – з іншого, Україна отримала інструмент та дороговказ для своїх перетворень. Великий практичний досвід, накопичений світовою спільнотою у сфері охорони навколишнього середовища, став основою низки міжнародних стандартів. Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), продовжуючи традиційну для своєї діяльності розробку стандартів на методик контролю компонентів біосфери (повітря, вода, ґрунт), у 90-х рр. XX ст. приступила до створення комплексу міжнародних стандартів та системи екологічного управління, а саме: стандарти ISO серії 14000. Для цього в 1993 р. було створено Технічний комітет ISO “Екологічне управління” – ISO/ТК 207. Система стандартів ISO 14000 розроблена на базі стандарту BS 7750, а також стандарту за системою якості продукції ISO 9000. На відміну від багатьох інших природоохоронних стандартів, орієнтована не на кількісні параметри (обсяг викидів, концентрації речовини тощо) і не на технології (вимога використовувати або не використовувати певні технології, вимога використовувати “якнайкращу доступну технологію”). Основним предметом ISO 14000 є система екологічного менеджменту, механізмами якого є екологічний моніторинг, екологічна оцінка, екологічний аудит, екологічне маркування[9].

Використання економічних інструментів на регіональному рівні засновано на принципі “забруднювач платить”(означає, що виробник несе повну фінансову відповідальність за забезпечення реалізації заходів, спрямованих на запобігання чи

зменшення забруднення довкілля), що забезпечує зміну поведінки суб'єктів господарювання внаслідок переведення зовнішніх витрат від руйнування або виснаження об'єктів довкілля в категорію внутрішніх витрат і зміни набору та структури стимулів для цих суб'єктів.

«Розумне застосування таких інструментів сприяє ефективнішому розподілу ресурсів на заходи з формування безпечної, заснованої на принципах сталого розвитку, поведінки всіх суб'єктів суспільства, а також економічно раціональнішим методам досягнення завдань екологічної політики Тернопільського регіону»[12].

Серед інших шляхів модернізації управління розвитком Тернопільського регіону необхідно зазначити наступні:

Правові шляхи мають охоплювати: законодавчі і нормативно – правові активи, що врегульовують питання управління збалансованим розвитком територій; стратегії збалансованого розвитку я регіону; цільові програми, Угоди про міжрегіональну і міжсекторну співпрацю у соціальній, економічній та екологічній сферах заради досягнення збалансованого розвитку регіонів; створення Державного реєстру договорів (угод) міжмуніципального співробітництва у вирішенні екологічних проблем регіону.

Економічні шляхи мають бути представлені методами: фінансово-бюджетного, грошово-кредитного і цінового регулювання.

Шляхи соціального управління повинні включати: соціальний моніторинг, соціальні статистику, соціальну звітність, соціальну мобілізацію, кооперацію невеликих територіальних громад з великими для координації їхньої співпраці; методи колегіального управління.

Загалом же, «...механізми і методи реалізації державної політики в сфері охорони довкілля мають поступово трансформуватися за змістом від виконання карально-забороняючих функцій на заохочувально-підтримуючі» [2].

3.2. Напрями модернізації регіональної екологічної політики та її інструментарію в умовах війни та післявоєнної відбудови

24 лютого 2022 на території України розпочалась повномасштабна війна, наслідками якої є значні жертви серед населення, а також завдано збитків інфраструктурі, економіці та екологічній сфері. Екологічні наслідки мають не такий помітний вплив, як до прикладу економічні чи зруйнована інфраструктура, але саме вони в довгостроковій перспективі митимуть масштабні та добре відчутні наслідки.

Тому, сьогодні є вкрай важливо сформулювати та проаналізувати напрями модернізації регіональної політики у воєнний та післявоєнний періоди.

«З усіх видів людської діяльності війна найбільше впливає на навколишнє природне середовище, тому в умовах відкритих бойових дій слід розрізняти прямі та непрямі наслідки й втрату можливостей» [60].

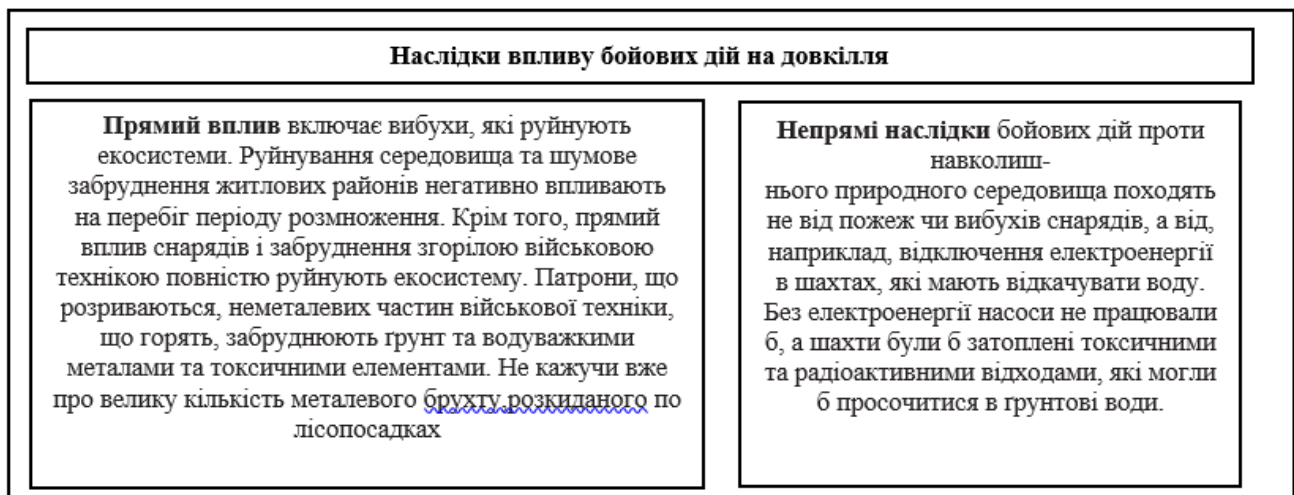

Рис. 3.1 Наслідки впливу бойових дій на довкілля [61].

Сформовано на основі джерела [61].

Голова правління Української природоохоронної групи Василюк Олексій зауважує, що «після закінчення війни екологічний стан України може бути гіршим, ніж будь-коли. Тим паче, що було знищено велику кількість військової техніки. Паливо, яке потрапляє в ґрунт і атмосферу, завдає шкоди навколишньому

природному середовищу. Кожен вибух має той самий ефект, та є окремою хімічною реакцією. Після вибуху від викиду «граду», який потрапляє в ґрунт, залишається більше 0,5 кг сірки. А від контакту сірки із водою все живе просто згорає сірчаною кислотою. Крім того, після вибуху в атмосферу проникає багато частинок, які забруднюють нелише Україну, а й всю земну кулю.» [61].

В Україні для вирішення основних проблем у сфері екології та поладання наслідків воєнних дій діють державні цільові програми . «На теперішній час в Україні затверджено та реалізується 2 державні цільові екологічні програми (ДЦЕП): ДЦЕП матеріально-технічного переоснащення національної гідрометеорологічної служби на 2022–2024 роки та ДЦЕП першочергових заходів приведення у безпечний стан об'єктів і майданчика колишнього уранового виробництва виробничого об'єднання «Придніпровський хімічний завод» на 2019–2023 роки» [62].

Проте, зважаючи на масштабність забраних збитків у сфері екології необхідно шукати додаткові механізми та реалізовувати додаткові заходи по відновленню екосистеми, серед яких одним з найдієвіших буде державно-приватне партнерство.

Відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» державно-приватне партнерство визначено, як «співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами-підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним цим Законом» [60].

Цим же законом визначено «основні ознаки, принципи та форми реалізації державно-приватного партнерства в Україні, умови для залучення приватного капіталу та урядів іноземних держав і міжнародних фінансово-кредитних організацій для реалізації відповідних проектів на договірній основі» [60].

Основними етапами здійснення державно-приватного партнерства можна виділити наступні:

1. Пошук потенційних партнерів. Суб'єкти які представляють приватний сектор обирають проект та формують заявку на участь в конкурсі до відповідного Центрального органу виконавчої влади, регіонального органу чи територіальної громади.
2. Оцінка проекту на відповідність цілям сталого розвитку та інтересам учасників договору з врахуванням особливостей таких проектів рис.3.2.

Особливості роєктив держжавно-приватного парнерства :
1. різноспрямованість інтересів та очікувань від реалізації цих проектів з боку різних груп стейкхолдерів (держави, бізнес-партнерів, третіх осіб), що впливає на процес та строки узгодження проектів ДПП;
3. екологічна та соціальна значимість природоохоронних проектів, яка повинна оцінюватися і враховуватися державою при їх відборі;
4. пріоритетність нефінансових показників, які потрібно оцінювати в процесі аналізу ефективності та результативності проектів ДПП, що ускладнює загальну оцінку результатів їх реалізації;
5. відповідність цілей проектів ДПП в екологічній сфері цілям соціально відповідальної діяльності, що є мотивуючим фактором для бізнес-партнерів та інших суб'єктів цього процесу, які в такому випадку реалізують філантропічну форму соціальної відповідальності

Рис. 3.2. Особливості роєктив держжавно-приватного парнерства

Сформовано автором самостійно

3. Переговори з потенційними партнерами, та розподіл обов'язків між ними. Підписання договору між учасниками. Головним завданням цього етапу є взаємодія між державою та прииватним сектором та у разі досягнення такої згоди відбувається формування та підписання угоди, в якій повинні відобразитися: «державні стимули та пільги для приватного партнера (наприклад податкові); порядок фінансування наукових досліджень;

механізм відшкодування витрат третім особам, які залучаються до виконання проєкту; права і зобов'язання сторін, термін дії договору. Для забезпечення ефективності функціонування ДПП необхідно структурувати, систематизувати та юридично забезпечити роботу, пов'язану з реалізацією проєктів ДПП на усіх етапах» [60].

4. До договорів у сфері державно-приватного партнерства зможуть залучатися і треті особи та відповідно підписувати з ними договір.

Відповідно до основних принципів державно-приватного партнерства, які визначені Законом України «Про державно-приватне партнерство» «відповідальність за ефективність проєктів ДПП покладається на державу (у випадку проєктів природоохоронного призначення – в особі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України), місцеві адміністрації, які виконують функції контролю, управління та регулювання взаємовідносин між суб'єктами ДПП на довгостроковій основі»[60]. Окрім цього необхідно зазначити, що договором можна додатково передбачити систему санкцій та симулів виходячи з інтересів сторін та предмету договору.

Необхідно зазначити, що для якісного та ефективного розвитку екологічної політики у післявоєнний час необхідно шукати альтернативні джерела фінансування державних та регіональних цільових програм, якими можуть бути: фінансові надходження приватного сектору, кредитні фінансові ресурси; кошти державного та місцевих бюджетів та інші джерела надходження що не заборонені чинним законодавством України.

Для підвищення співпраці державного та приватного секторів необхідне вдосконалення процесу реалізації такого партнерства шляхами передбаченими на рис. 3.3

Вдосконалення державно-приватного партнерства можливе шляхом:

1. нормативно-правового та організаційного щодо: надання гарантій суб'єктам державно-приватного партнерства в процесі реалізації проектів ДПП; управління частиною ризиків; підтримку економічно не ефективних, але суспільно важливих проектів; розробку типових договорів кредитування та державно-приватного партнерства;
2. законодавчого – за наявності діючого Закону України «Про державно-приватне партнерство», в процесі реалізації державної фінансової політики в екологічній сфері необхідно передбачити внесення змін до Податкового кодексу України з метою регламентації звільнення від податків частини прибутку або запровадження умов пільгового оподаткування приватних партнерів, які інвестують кошти на умовах ДПП;
3. кадрового – залучення до роботи в процесі формування державної екологічної та фінансової політики досвідчених, компетентних, відповідальних юристів, екологів та економістів, фахівців інших спеціальностей як необхідної умови її ефективності.

Рис.3.3 Шляхи вдосконалення державно-приватного партнерства

Сформовано автором самостійно

Сьогодні, як ніколи важливо є формування та розробка оперативних заходів, спрямованих на вирішення питань охорони довкілля, його відновлення та збереження заповідного фонду, як під час військового ставну та у період післявоєнної відбудови.

Висновки до розділу 3

1. Усі державні органи, у тому числі Державна екологічна інспекція у Тернопільській області має співпрацювати з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та активними громадянами у даній сфері для досягнення спільних стратегічних завдань у сфері екології, для формування і підвищення екологічної культури та посилення еколога-духовних традицій населення.

2. Одним із кращих механізмів, що можуть забезпечити сталий розвиток держави в умовах війни та післявоєнної відбудови є державно-правове партнерство.

Висновки

1. Регіональне екологічна політика є невідомою складовою державної політики, від вирішення проблем якої істотною мірою залежить соціально-економічна стабільність України та її сталий розвиток. В сучасних умовах децентралізації управління, підвищується пріоритетність соціально-економічного розвитку регіонів, модернізація механізмів та інструментів проведення регіональної екологічної політики. Важливим є також преведення норм чинного екологічного законодавства до норм Європейського союзу з запозиченням норм Європейської хартії місцевого самоврядування. Така імплементація неможлива і без врахування особливостей регулювання екологічної політики України відповідно до її соціальних, економічних, національних та екологічних особливостей. Особливе місце в такому реформуванні необхідно віддати саме модернізації механізмів та інструментів екологічної політики на регіональному рівні.

2. Головним суб'єктом системи еколого-економічного управління становить Міністерство екології та природних ресурсів, у підпорядкуванні якого є Державна екологічна інспекція України. Суб'єктом системи еколого-економічного управління регіону є Державна екологічна інспекція у Тернопільській області, повноваження якої поширюються на територію Тернопільської області. У своїй діяльності співпрацює з правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, Тернопільською обласною державною адміністрацією та її структурними підрозділами, а також іншими органами та підприємствами на території регіону чи України зокрема.

3. Проблемними питаннями функціонування регіональної екологічної політики в межах Тернопільського регіону є: надмірна бюрократизація погоджувально-доозвільної системи, відсутність мотиваційного впливу,

недосконалість законодавства у сфері заповідних територій, що в свою чергу потребує адаптації до вимог Європейського союзу.

4. Інформаційно-комунікаційний супровід системи еколого-економічного управління на території досліджуваного регіону здійснює Відділ організаційно-аналітичної діяльності, взаємодії з громадськістю та ЗМІ Державної екологічної інспекції у Тернопільській області, робота якого полягає у висвітленні діяльності органу на веб-сайті та інших мережах, співпраці з громадськими організаціями, роботі Громадської ради, тощо. Інструментом впливу на еколого-економічну систему управління є регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області. В Державній екологічній інспекції у Тернопільській області проводиться робота із зверненнями громадян, а саме здійснюється прийом на телефонну «гарячу» лінію, проводиться прийом громадян керівництвом та отримуються звернення усіма доступними способами, у тому числі перенаправляються з інших установ та організацій

5. Важливим напрямом вдосконалення інституційного забезпечення реформування системи еколого-економічного управління має бути результативна робота органів місцевого самоврядування на засадах корпоративності. Така складова стане поштовхом для екологічного розвитку. Представники органів місцевого самоврядування за участю жителів територіальних громад зможуть самостійно обирати засоби та способи досягнення поставлених цілей в покращенні охорони навколишнього природного середовища.

6. Для формування і підвищення екологічної культури в рамках виконання необхідно створювати екологічні ініціативи, які повинні підтримувати Державна екологічна інспекція у Тернопільській області, інші державні органи та органи місцевого самоврядування і тоді спільна робота призведе до створення інформаційних банків. Головною метою екологічних ініціатив є підвищення

відповідальності громадян та соціальної активізації мешканців, покращення екологічного становища регіону та вирішення найважливіших проблем

Список використаних джерел

1. Алимов О. Системна модернізація механізмів реалізації регіональної екологічної політики. О. Алимов, І. Драган. Економіка природокористування і охорони довкілля. К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. С. 54-62.
2. Андрієнко М.В., Шако В.С. Аналіз і адаптація кращих європейських практик щодо реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2017/12.pdf
3. Вовканич С. Й. Ідеологічні засади державотворення в системі стратегізації регіональної політики, національної економіки та безпеки України. Регіональна економіка. 2014. № 4. С. 7-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2014_4_3
4. Стратегічна екологічна оцінка як інструмент екологічного управління. Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 25 травня 2021 р.].
5. Екологічна модернізація в системі природно-техногенної та екологічної безпеки / [М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, Г.О. Обиход та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф., акад. НААН України М.А. Хвесика. К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 455 с.
6. Екологічний менеджмент. Н.М.Кривокульська. Тернопіль, ТНЕУ, 2013. 214с. 61
7. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1. / Редкол.: С.В. Мочерний (відповід. ред.) та ін. К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. 864с.
8. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. При Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.

- Київ: НАДУ, 2017. Т. 1: Теорія державного управління. наук.-ред. колегія: В.М.Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с.
9. Загорський В. С. Екологічна політика ЄС і проблеми формування системи екологічного управління в Україні. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20143\(107\)/sep20143\(107\)_210_ZahorskyyVS.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20143(107)/sep20143(107)_210_ZahorskyyVS.pdf)
 10. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» № 2707-ХІІ від 16.10.1992 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>. 34.
 11. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» №1264- ХІІ від 25.06.1991 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
 12. Законодавчі засади громадського екологічного управління / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. Київ: Либідь, 2021. 432 с. URL: http://pidruchniki.com/14350120/ekologiya/zakonodavchi_zasadi_gromadskogo_ekologichnogo_upravlinnya.
 13. Карташов Є.Г. Взаємодія органів влади, бізнесу та територіальних громад в системі публічного управління стійкістю регіональних еколого-економічних систем // Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 1. С. 109-114.
 14. Керецман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів в Україні: теорія і практика : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління”. URL: referatu.com.ua/referats/7569/159577/?page=1
 15. Кравців В. С. Регіональна екологічна політика в Україні (теорія формування, методи реалізації). НАН України. Інститут регіональних досліджень. Львів : [б. в.] 2018. 336 с.
 16. Кравців В.С. Регіональна екологічна політика в Україні та механізми її реалізації. НАН України. Інститут регіональних досліджень. Львів, 2012. 72 с.

17. Крайнюков О.М., Некос А.Н. Моніторинг довкілля (Моніторинг нафтогазоносних територій). Харків: Фоліо, 2015. 204 с.
18. А. Оманов Соціально-економічні інструменти забезпечення сталого розвитку // Механізм регулювання економіки. 2011. № 2. С. 33-37.
19. Кривокульська Н.М. Моніторинг екологічних ризиків і загроз, пов'язаних зі структурною трансформацією економіки регіону (Тернопільської області). Формування ринкових відносин в Україні. 2014. № 4. С. 167-172.
20. Крупник А. С. Зарубіжний досвід громадського контролю: уроки для України // Ефективність державного управління: Зб. наук. праць ЛРІДУ. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2019. Вип. 14. С. 146-154.
21. Кулясов И.П. Экологическая модернизация: теория и практики ; ред. Ю. Пахомов. СПб. : НИИХ СПбГУ, 2021 . 154 с.
22. Мамонова В.В. Методологія управління територіальним розвитком: монографія / В.В.Мамонова. Х.: Вид во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2016. 196с.
23. Міщенко В.С. Зміцнення бази екологічного оподаткування в Україні: методологія і практика. //Економіка України. 2016. №3. С. 75-87.
24. На шляху зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання та виробництва: дов. / С.В. Берзіна та ін. К.: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 138 с.
25. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д.т.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. Вид. 2-ге, переробл. і доповн. К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2016. 72 с.
26. Нестерпна легкість сміття: як Рада вирішила проблему відходів в Україні однією поправкою. 24 канал TV. Новини від 11 серпня 2017 р. URL:

[https://24tv.ua/nesterpna legkist smittyu yak rada virishila problemu vidhodi v v ukrayini odniyeu popravkoju.](https://24tv.ua/nesterpna-legkist-smittyu-yak-rada-virishila-problemu-vidhodi-v-v-ukrayini-odniyeu-popravkoju)

27. Омаров А.Е. Шляхи вдосконалення політики екологічної безпеки в сучасних умовах. URL: http://kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2018-2/doc/5/5_3.pdf.
28. Оцінка виконання Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року. URL: <https://menr.gov.ua/news/29270.html>.
29. Парадигма сталого розвитку URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток#.
30. Патока І.В. Економічні механізми формування місцевої екологічної політики та напрями її реалізації в умовах реформування владних повноважень в Україні. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/156.pdf
31. Положення про Міністерство енергетики та захисту довкілля України.
Режим доступу:
http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245402199
32. Полуянов В.П., Головчанська М.А. Фінансове забезпечення проектів з енергозбереження на підприємствах житлово-комунального господарства України. URL:
<http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/5337/20.pdf?sequence=1>
33. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А.П.Гетьман, А.К.Соколова, Г.В.Анісімова та ін. Х.: Право, 2019. 784с.
34. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wpcontent/uploads/2013/11/2009/2/14>
35. Програма охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2014-2021 роки: затверджена Рішенням Тернопільської обласної ради від 18 вересня 2014 року № 1778 (зі змінами).

36. Програма розвитку водного господарства та водно-екологічного оздоровлення природного середовища Тернопільської області на період до 2021 року: затверджена рішенням Тернопільської обласної ради від 12 листопада 2013 року №1541 (зі змінами). URL: <http://te-rada.org/?id=300>
37. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні: Закон України від 16.10.2012р. №5456-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5456-17>
38. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697->
39. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015р. №156-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
40. Про інформацію: Закон України від від 02.10.1992 № 2657-XII (Редакція від 25.06.2016р.). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
41. Про зверення громадян: Закон України від 02.10.1996р. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр>
42. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 23.05.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12>
43. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2059-19>
44. Про стратегічну екологічну оцінку проекту Програми соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області на 2021 рік: Звіт. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2354-19
45. Про право громадян ініціювати розгляд нормативних документів органами влади та місцевого самоврядування : проект Закону України від 22 лип.

- 2014р. №4346а. URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4346%E0&skl=8.
46. Сайт Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації. URL: ecoternopil.gov.ua
47. Сайт Державної екологічної інспекції у Тернопільській області. URL:
<http://ekoinspternopil.gov.ua>
48. Семигіна Т. Громадський контроль як механізм попередження порушень у сфері охорони здоров'я. URL:
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1181/Semyhina_ ;jsessionid=E03F40C91998641F7EA36EC18DBC432F?sequence=1
49. Стартувала ініціатива U-LEAD з підтримки енергетичного менеджменту в об'єднаних громадах. Офіційна сторінка реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9615>
50. Стратегія національної безпеки України (введено в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020). URL:
<https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
51. Стратегія економічної безпеки (регіональний контекст) / Під ред. М.І.Долішного, В.С.Кравціва. Львів, 2019. 243с.
52. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року: URL:
https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf
53. Україна: перспективи розвитку / Н.Горшкова, В.Войтенко, О.Мануїлов, С.Бокун. Київ: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2016. 33с.
54. Шкарупа О.В. Екологічна модернізація соціально-економічного розвитку регіону у світлі суспільних трансформацій: теоретико-методологічні засади. URL: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2015_3_235_249.pdf

55. Шкарупа О.В. Управління екологічною модернізацією соціально-економічного розвитку регіону. Економічний часопис-XXI. 2015. № 7-8(2). С. 57
56. Положення про Державну екологічну інспекція у Тернопільській області. Режим доступу: <https://tern.dei.gov.ua/posts/10>
57. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області у 2021 році. URL: http://ecoternopil.gov.ua/images/Stan_dovkillya/dopov2020-st.pdf
58. Сайт Державної екологічної інспекції у Тернопільській області. URL: <http://ekoinspternopil.gov.ua>
59. Сайт Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації. URL: ecoternopil.gov.ua
60. Як війна впливає на довкілля і як можна допомогти його відновлювати – розповідає екологиня. URL:<https://suspilne.media/246529-invades-ukraine-live-updates-suspilne-30/>];
61. Іванюта С. Про наслідки широкомасштабної збройної агресії для екологічної безпеки України. Центр безпекових досліджень НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/ecosafety-war-22-2.pdf> (дата звернення: 27.08.2022)
62. Міністерство економіки України. Державні цільові програми. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=DerzhavniTsiloviProgrami> (дата звернення: 22.10.2022)